

TAMMELAN KUNTA
TALOUSARVIO 2025
TALOUSSUUNNITELMA 2026-2027

TAMMELA

www.tammela.fi

SISÄLLYS

KUNNANJOHTAJAN KATSAUS	3
1 KUNTASTRATEGIA	4
2 YLEISPERUSTELUT	6
2.1 Valtion toimenpiteet ja kuntatalous.....	6
2.1.1 Yleinen taloudellinen tilanne.....	6
2.1.2 Kuntatalous 2023-2025	6
2.2 Kunnan talousarvion lähtökohdat	7
2.2.1 Väestömuutokset.....	7
2.2.2 Työpaikat ja työllisyys.....	8
2.2.3 Talousarvio ja talousarvion tasapaino	10
2.2.4 Henkilöstö ja henkilöstömenot.....	11
2.3 Tammelan kunnan talousarvion lähtökohdat.....	12
2.3.1 Käyttötalousmenojen kehitys.....	12
2.3.2 Verotulojen kehitys	12
2.3.3 Valtionosuuksien kehitys	12
2.3.4 Lainanotto ja investointien kehitys	13
3 TALOUSARVION JA –SUUNNITELMAN RAKENNE, SITOVUUS, TILIVELVOLLISET SEKÄ ARVIINTISUUNNITELMA	14
3.1 Rakenne ja sitovuus	14
3.2 Tilivelvolliset.....	14
3.3 Toiminnan ja tavoitteiden toteutumisen arviointi	16
4 KÄYTTÖTALOUSOSA	17
4.1 Hallinto- ja kehittämispalvelut.....	17
4.1.1 Hallinnon ja talouden palvelualue	17
4.1.2 Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue	18
4.2 Sivistyspalvelut.....	20
4.2.1 Varhaiskasvatuksen palvelualue.....	20
4.2.2 Perusopetuksen palvelualue	23
4.2.3 Vapaa-ajan palvelualue.....	25
4.3 Tekniset palvelut.....	29

TAMMELA

www.tammela.fi

4.3.1	Yhdyskuntatekniikan palvelualue	29
4.3.2	Kiinteistöjen palvelualue	31
4.3.3	Kaavoituksen ja lupien palvelualue	33
4.3.4	Ruuan ja puhdistuksen palvelualue	35
4.3.5	Vesihuollon palvelualue	37
4.4	Konserniyhtiöt	39
4.5	Sisäiset erät	39
5	TULOSLASKELMAT	40
5.1	Tuloslaskelma ulkoiset	40
5.2	Tuloslaskelma ulkoiset / sisäiset	41
5.3	Tuloslaskelma 2024 - 2027	42
6	INVESTOINTIOSA	43
7	RAHOITUSOSA	46
8	TALOUSARVION JA TULOARVIoidEN YHTEENVETO	47
9	VESILAITOKSEN LASKELMAT	48
9.1	Vesilaitoksen tuloslaskelma	48
9.2	Vesilaitoksen rahoituslaskelma	49
LIITTEET		50

KUNNANJOHTAJAN KATSAUS

Vuoden 2025 talousarvio jatkaa Tammelan kunnan elinvoimaisuuden edistämistä kuntastrategian linjausten mukaisesti. Uusi yhtenäiskouluinvestointi on ollut ja tulee olemaan isona osana Tammelan kunnan toimintaa ja taloutta myös vuonna 2025.

Uusi yhtenäiskoulu on tulevaisuusinvestointina vahva veto- ja pitovoimatekijä Tammelan kunnalle. Myös maksuton varhaiskasvatus on veto- ja pitovoimatekijä, joka tulee jatkumaan vuonna 2025. Veto- ja pitovoimaa tullaan kehittämään myös tuomalla Tammelan kuntaa enemmän näkyväksi ja uudellakin tavalla, kun verkkosivu-uudistus saadaan toteutukseen. Uudistuvat sivut antavat mahdollisuuden kehittää Tammelan kunnan näkyvyyttä ja myös sujuvoittaa sivujen päivityksiä tekevien työtä.

Papinkedon 11,4 hehtaarin määräala hankittiin kunnalle uutta asuinalueita varten. Asuinalueen suunnittelu ja toteutus on osana investointisuunnitelmaa. Alueen keskeinen sijainti, Tammelan hyvät ja monipuoliset palvelut sekä houkutteleva asumismahdollisuus jokimaisemassa antavat tulevalle asuinalueelle loistavat lähtökohdat.

Tammelan kunnan investointitaso on ollut historiallisen korkea. Uusi yhtenäiskouluinvestointi on ollut mittava hanke. Investointiohjelmaan on varattu yhtenäiskoululle 2,7 miljoonaa euroa vuodelle 2025. Muilta osin investointitaso on pyritty tuomaan Tammelan kunnan perinteiselle investointien määrän tasolle. Investointiesityksiä on porrastettu tuleville vuosille ja tarkastettu eri esitysten toteuttamisjärjestyksestä. Pyrkimyksenä on ollut hakea tasapainoa toteutettaville hankkeille ja varmistaa strategiaamme mukaista ennakoivaa taloussuunnittelua.

Tulevan ja tulevien vuosien taloussuunnittelu edellyttää tarkkuutta, sillä korkean investointitason lisäksi esimerkiksi TE-uudistuksen myötä kunnille tulevien kustannusten tai valtakunnan päätöksenteon vaikutukset kuntien talouteen eivät vielä kaikilta osin ole tarkasti tiedossa. Vain yhdessä töitä tehden voimme varmistaa Tammelan kunnan talouden kantokyvyn kestävyys myös tulevina vuosina.

Vuonna 2025 käydään Suomessa alue- ja kuntavaalit. Nämä tärkeät vaalit käydään ensimmäistä kertaa samanaikaisesti. Samanaikaisten vaalien järjestäminen asettaa uusia vaatimuksia myös kunnalle vaalien toteuttamisen osalta. Vuoden 2025 vaaleissa Tammelan kunta on yhtä äänestysaluetta, mutta äänestämisen mahdollisuuksia uudistetaan kyllä kiertävän kirjastoauton osalta. Kirjastoautolle rakennetaan oma äänestysmahdollisuus erillisen aikataulun mukaisesti.

Vaalikauden vaihtuminen tuo tarpeen valmistautua uuden valtuustokauden alun tarvittaviin prosesseihin ja myös koulutuksiin. On tärkeää, että uusi valtuustokausi pääsee jatkamaan sekä tarvittavilla tiedoilla tehdyistä päätöksistä ja valmistelutyöstä että Tammelassa olevan hyvän yhteishengen mukaisesti.

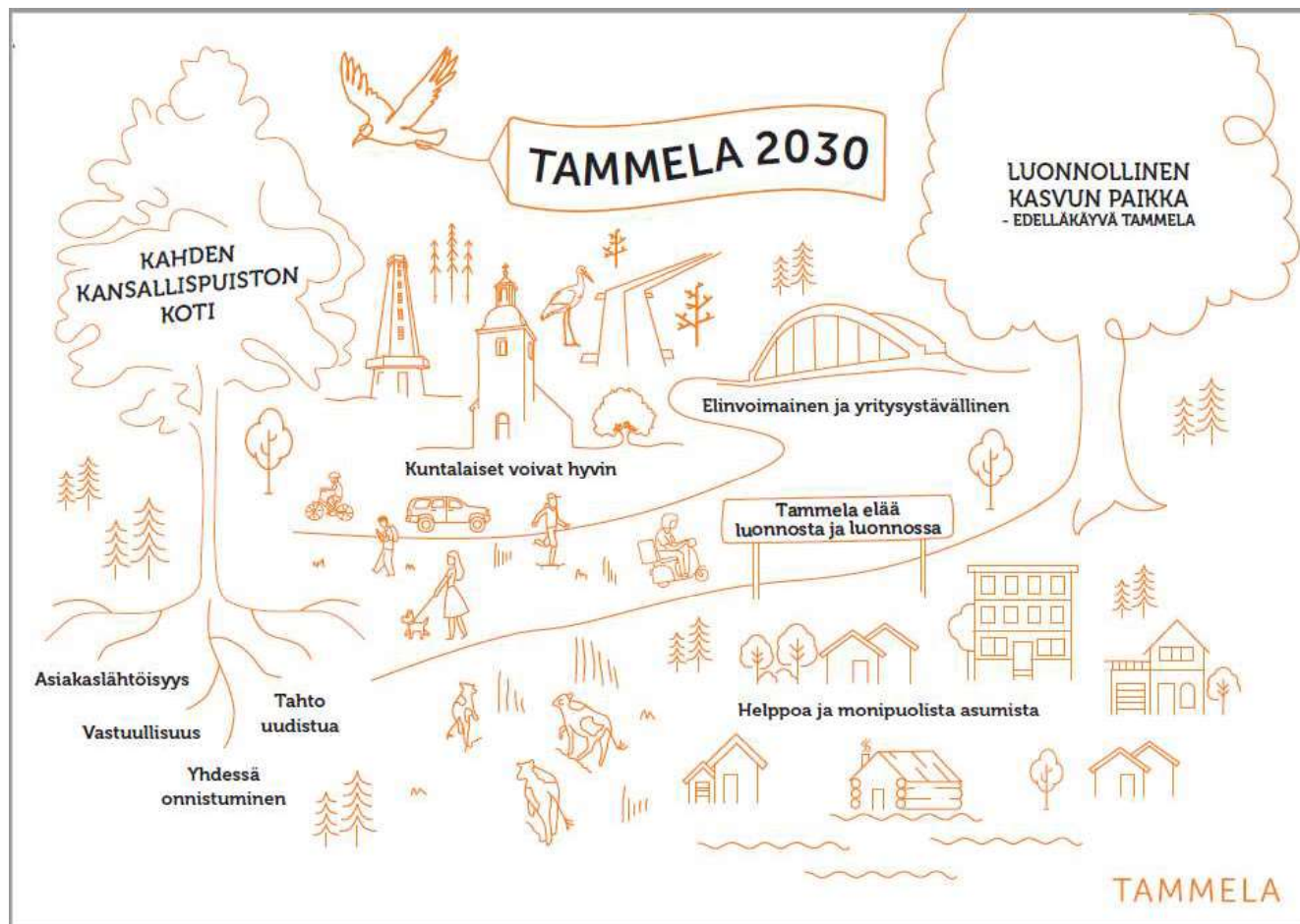
Vuosi 2025 tulee olemaan työntäyteistä ja antoisaa kunnan kehittämistä. Strategiaamme perustuen Tammela on vahvasti Luonnollinen kasvun paikka ja edelläkävyyä.

Juuso Alatalo
kunnanjohtaja

1 KUNTASTRATEGIA

Kunnanvaltuusto hyväksyi uuden kuntalain mukaisen Tammelan kunnan kuntastrategian kokouksessaan 12.6.2023, § 18.

Strategia-asiakirjassa on asetettu tavoitteet, sekä kerrottu kärkitoimenpiteet, joiden avulla strategiaa toteutetaan. Strategian toteuttaminen, seuranta ja arviointi on osa kunnan talousarvio- ja tilinpäätösprosesseja. Talousarvio perustuu valtuuston hyväksymään strategiaan ja talousarviossa asetetaan strategisista tavoitteista johdettuja toimenpiteitä ja mittareita. Tilinpäätöksiä kautta seurataan toimenpiteiden toteutumista mittareiden pohjalta ja raportoidaan kunnan tavoitteiden ja strategian toteutumista. Kunnan strategian toteutumista arvioidaan kyseillä, joka toteutetaan valtuustokauden työskentelyn arvioinnin yhteydessä vuonna 2025.

Strategiset tavoitteemme

Tammela on elinvoimainen ja yritysystävällinen

Tammelassa on helppoa ja monipuolista asumista

Tammela elää luonnosta ja luonnossa

Tammelassa kuntalaiset voivat hyvin

Toiminnalliset tavoitteemme

- Kehitämme koko kuntaa eri alueiden omaleimaisuus huomioiden vetovoiman lisäämiseksi.
- Teemme hyvää yritysysteistyötä ja syvennämme kumppanuuksia koko kunnan alueella.
- Toteutamme vahvaa markkinointia ja edistämme Tammelan tunnettavuutta.
- Toteutamme ennakoivaa taloussuunnittelua ja pitkäjänteistä omistajapolitiikkaa.

- Asumme ja elämme luonnon keskellä luontoa kunnioittaen.
- Tarjoamme helppoa asumista koko kunnan alueella palvelut huomioiden.
- Toteutamme aktiivista tonttipolitiikkaa ja tarjoamme monipuolista asumista kaikenikäisille.
- Huomioimme vapaa-ajan asukkaiden asumisen monipuoliset mahdollisuudet.

- Huomioimme kestävän kehityksen periaatteet asumisessa, hankinnoissa, kasvatuksessa ja opetuksessa.
- Kehitämme matkailua pitkäjänteisesti yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa.
- Pidämme huolta luonnostamme ja vesistöistämme virkistys- ja elinkeinomahdollisuudet huomioiden.
- Meillä on kannattava, kestävä ja monimuotoinen maa- ja metsätalous.
- Arvostamme suomalaista ruokaa ja ruoantuotantoa.
- Tavoittelemme hiilineutraalisuutta.

- Meillä on turvallinen arki.
- Varhaiskasvatuksemme on laadukasta ja maksutonta.
- Turvaamme osajien saannin kaikissa kunnan palveluissa.
- Yhteistyömme järjestöjen kanssa on aktiivista.
- Meillä on monipuoliset ja ajassa elävät liikunta-, kulttuuri- ja harrastusmahdollisuudet.
- Aktiiviset ikäihmiset ovat voimavaramme.

Kärkitoimenpiteissä on nostettu esiin mm. taloussuunnittelun ennakoivuutta, asumista ja asuntotuotantoa, kuntaan muuttamista, nuorison hyvinvointia sekä yrittäjäyhteistyötä.

Kärkitoimenpiteemme

- Taloussuunnittelumme on ennakoivaa (TA + 3v) ja perustuu toiminnan optimoinnille.
- Käymme tiivistä vuoropuhelua alueen yrittäjien kanssa ja kuuntelemme heitä säännöllisesti.
- Laadimme markkinointisuunnitelman, jossa huomioidaan vahva markkinointi kunnan strategisten painopisteiden mukaan.
- Huomioimme paikallisuuden hankinnoissa ja toteutamme aktiivista markkinavuoropuhelua alueen yritysten kanssa.
- Mahdollistamme käyttötarkoituksen muuttamisen vapaa-ajan asuntojen osalta vakituiseksi asunnoksi ja edistämme ranta-asumisen vaihtoehtoja.
- Huomioimme etätöiden ja monipaikkaisen työskentelyn lisääntymisen.
- Toteutamme aktiivista tonttipolitiikkaa sekä teollisuudelle että yksityishenkilöille. Lisäksi markkinoimme ja edistämme tonttikauppaa ja tonttimarkkinointia.
- Edistämme asuntotuotantoa kunnan alueella.
- Kunta on viestinnän, mainonnan ja kaupallistamisen mahdollistaja.
- Kehitämme Tammelan luontopolkuja ja kansallispuistoja yhteistyössä Metsähallituksen ja muiden kuntien kanssa.
- Lisäämme lähiruuan osuutta.
- Meillä on turvalliset kevyen liikenteen väylät, joista pidämme hyvää huolta. Arvioimme uusia hankkeita säännöllisesti.
- Meillä henkilöstön lisäkoulutusmahdollisuudet ja palkitseminen pidetään kilpailukyisenä.
- Tammelassa panostetaan nuorison hyvinvointiin arjessa ja vapaa-ajalla. Lisäämme liikuntakerhoja ja liikkumista edistäviä palveluita kaikissa ikäryhmissä. Meidän liikuntapaikat ja -reitit pidetään kunnossa. Huolehdimme kuntalaisten yhdenvertaisesta mahdollisuudesta harrastaa ja tuottaa kulttuuria eri muodoissaan.

TAMMELA

www.tammela.fi

2 YLEISPERUSTELUT

2.1 Valtion toimenpiteet ja kuntatalous

2.1.1 Yleinen taloudellinen tilanne

Suomen talouden kehitys on ollut viime vuosina selkeästi heikompaa kuin euroalueella keskimäärin. Suomessa tuotannon laskuun ovat vaikuttaneet hintojen ja korkojen nousu. Suomen talous on kuitenkin lähtenyt vahvistumaan ja taantuma on selätetty. Loppuvuotta 2024 kohden talouden toipumisen odotetaan vahvistuvan. Ennusteiden mukaisesti Suomen talouden kasvu nopeutuu vuosien 2025 ja 2026 aikana. Maailmankaupan ennustetaan toipuvan vauhdikkaasti ja tämä hyödyttää Suomen tavaravienttiä. Myös yksityisen kulutuksen arvioidaan kasvavan edeltäviä vuosia nopeammin vuoden 2025 aikana. Tähän vaikuttaa korkojen lasku ja työllisyyden kasvu.

Työllisyys on laskenut vuoden 2024 aikana. Työllisyyden ennustetaan kasvavan vuodesta 2025 lähtien tuotannon kasvun ja työllisyyden parantamiseen liittyvien toimien ansiosta. Vuoteen 2026 mennessä arvioidaan valtakunnallisen työttömyysasteen laskevan 7,2 prosenttiin.

(Lähde: Valtiovarainministeriö, Taloudellinen katsaus, Syksy 2024, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165826/VM_2024_43.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

2.1.2 Kuntatalous 2023-2025

Kuntahallinnon talousasema on heikentynyt viime vuosina. Yhtenä vaikuttajana taloustilanteeseen on ollut soteuudistuksen jälkeen kuntien vastuulle jääneiden menojen nopea kasvu. Kuntien taloudessa menojen ja tulojen välisen epätasapainon ennustetaan kasvavan. Kuntahallinnon alijäämän ennustetaan syvenevän BKT:hen suhteutettaessa 0,6-0,7 prosenttiin vuosien 2025-2028 aikana.

Kunta-alan palkkaussopimukset päättyvät keväällä 2025 ja tulevien palkkasopimusratkaisujen vaikutus selviää vasta vuoden 2025 puolella. Palkkaratkaisujen ja hintojen nousun lisäksi kuntatalouteen vaikuttaa vuoden 2025 alussa toimeenpantava TE-palvelu-uudistus. TE-palvelu-uudistuksen myötä työ- ja elinkeinopalveluiden järjestämisvastuu siirtyy kunnille ja kuntien muodostamille yhteistoiminta-alueille. Tämän kautta myös kuntien rahoitusvastuu työttömyyssetuuksien osalta laajenee.

Kuntien saamaa valtionosuutta kasvatetaan TE-palvelu-uudistuksen valtionosuusrahoituksella, mutta samaan aikaan kuntien saamaa valtionosuutta leikataan vuosien 2025-2027 aikana. Tähän vaikuttaa mm. Sote-siirtoon liittyvät takautuvat valtionosuusmuutokset.

(Lähde: Valtiovarainministeriö, Taloudellinen katsaus, Syksy 2024, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165826/VM_2024_43.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Verorahoitus

Verorahoitus muodostuu valtion kunnille maksamista valtionosuuksista ja kunnan omasta verorahoituksesta (kunnallisverosta, kiinteistöverosta ja yhteisöverosta).

Valtionosuusrahoitus on kunnalle yleiskatteellinen tuloerä, jota ei ole korvamerkitty tiettyjen palvelujen järjestämiseen, vaan kunta itse päättää valtionosuusrahoituksensa tarkoituksenmukaisimmasta käytöstä. Valtionosuudet koostuvat kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta ja opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudesta.

Verotulot ovat sote-uudistuksen tuomasta verotulojen kohdentumisesta huolimatta, kuntien merkittävin tulonlähde. Verotulojen kasvuprosentti pysyy ennustevuosina keskiarvon yläpuolella. Verorahoitus ei kuitenkaan välttämättä riitä kuntatalouden kasvaviin menopaineisiin. (Lähde: Valtiovarainministeriö, Taloudellinen katsaus, Syksy 2024, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165826/VM_2024_43.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

2.2 Kunnan talousarvion lähtökohdat

2.2.1 Väestömuutokset

Forssan seudun väkiluku on 31 448 syyskuussa 2024. Väkiluku on jatkanut tasaista laskuaan kaikissa seudun kunnissa. Ennusteen perusteella Forssan seudun väkiluku jatkaa laskuaan ja vuoteen 2030 mennessä väkiluku on noin 29 940.

Tammelan väkiluku on laskenut myös hitaasti mutta tasaisesti. Vuoden 2023 lopussa asukasmäärä oli 5 845 ja syyskuussa 2024 kuntalaisia oli 5 828 henkilöä.

Eniten laskua on 0 – 24 vuotiaissa ja erityisesti kouluikäisissä lasku on merkittävää. Hienoista nousua on yli 65-vuotiaiden joukossa.

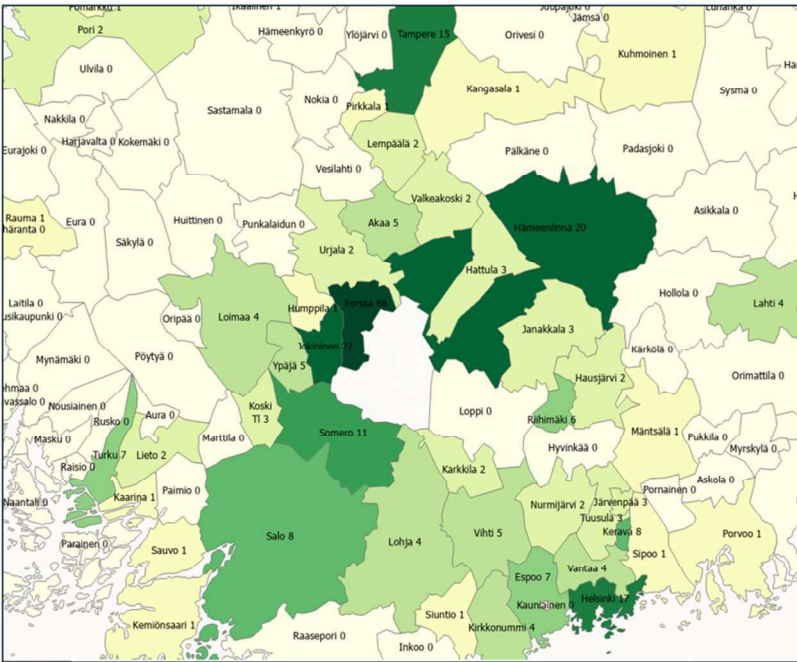
Kehitys muuttaa kunnan väestörakennetta, kun nuorempia on vähemmän ja yli 60-vuotiaita yhä enemmän. Viiden vuoden väestöryhmissä Tammelassa 60 – 64 vuotiaiden ryhmä on suurin, syyskuussa 2024 yhteensä 525 henkilöä. Pienin ikäryhmä ovat 0-4 vuotiaat, joita 2024 syyskuussa oli 197. 20-24 vuotiaita 2024 syyskuussa oli 204.

Tammelan kunnan väestörakenne vastaa monen muun pienemmän maaseutumaisen kunnan rakennetta, jossa korostuu selvästi väestön vanheneminen.

Tammelaan muutetaan tilastotietojen perusteella eniten Forssasta (v. 2023: 86), Jokioisilta (v. 2023: 22), Hämeenlinnasta (v. 2023: 20), Helsingistä (v. 2023: 17) ja Tampereelta (v. 2023: 15).

Kuva: Tulomuutto Tammelaan muista kunnista vuonna 2023.

2.2.2 Työpaikat ja työllisyys

Tammelan työllisyystilanne on ollut ja on edelleenkin suhteellisen hyvä ja Tammelan työvoima syyskuussa 2024 oli yhteensä 2 696, josta työttömiä oli 174.

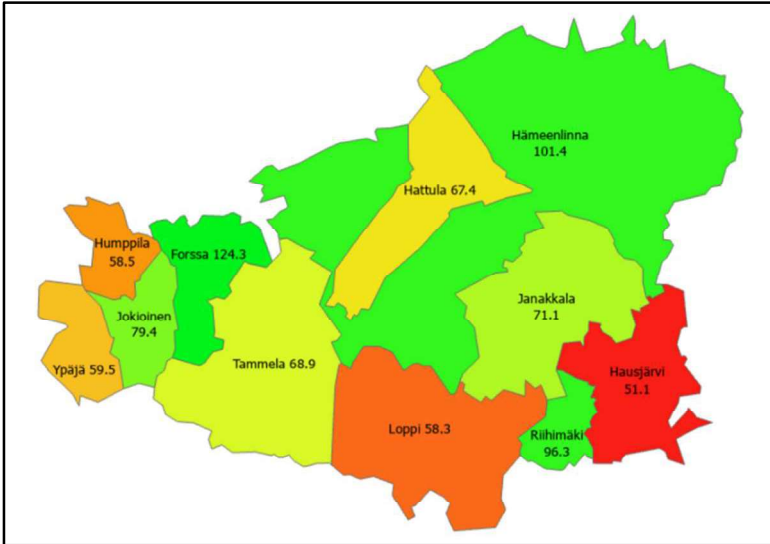
Tammelan työttömyysaste 6,5 % syyskuun 2024 lopussa oli pienin seutukunnan kunnista ja selvästi pienempi kuin koko maassa keskimäärin. Lukumääräisesti työttömiä työnhakijoita Tammelassa oli syyskuussa 2024 yhteensä 174. Forssan seutukunnan työttömyys syyskuun 2024 lopussa oli 9,6 %.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	9/2024
Forssa	10,7	10,6	13,4	11,3	10,4	14,9	12,0
Humppila	10,2	9,7	11,7	10,7	10,4	11,6	9,3
Jokioinen	8,5	7,9	9,3	6,8	7,8	8,8	6,6
Tammela	6,9	7,5	8,7	7,3	7,0	7,5	6,5
Ypäjä	6,8	8,0	10,3	9,0	7,3	8,7	8,6
Forssan seutu yhteensä	10,5	9,3	9,3	11,5	9,1	11,8	9,8

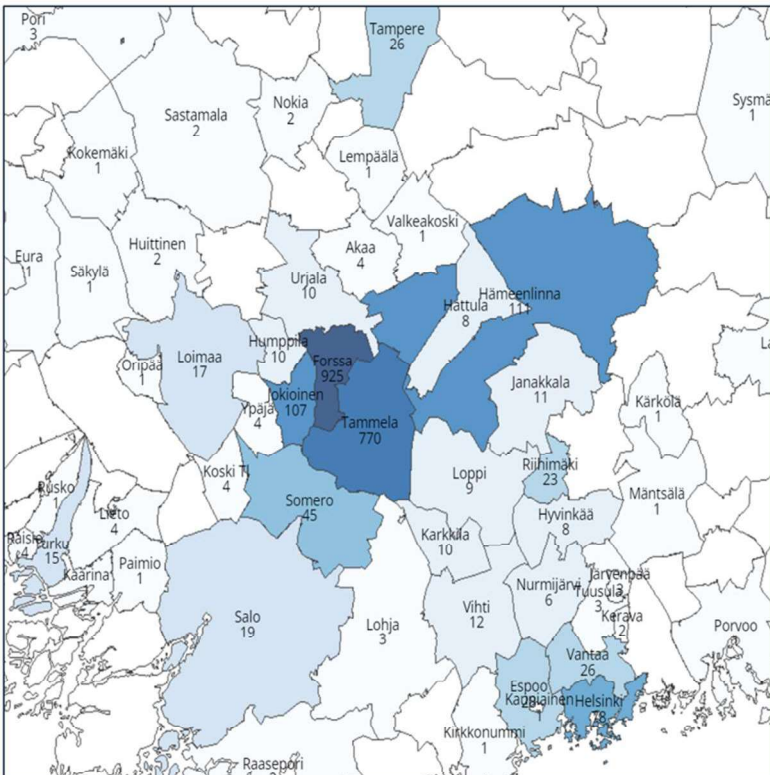
Taulukko: Työttömien osuus % työvoimasta 2018- syyskuu 2024.

Työpaikkaomavaraisuus ja pendelöinti

Forssan seudun kuntien pendelöinnissä merkittävää on muiden kuntien alueilta työssäkäynti Forssassa. Forssan työpaikkaomavaraisuus on noin 124 kun taas Tammelan työpaikkaomavaraisuus on 69. Työpaikkaomavaraisuus kertoo kunnan alueella olevien työpaikkojen määrän suhteessa kunnan työllisiin. Tammelasta käydään eniten töissä Forssassa, Hämeenlinnassa, Jokioisilla ja Helsingissä.

Kuva: Kanta-Hämeen työpaikkaomavaraisuus.

Kuva: Tammelalaisten työssäkäynti ulkopaikkakunnille.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Osuus %
A Maatalous, metsätalous ja kalatalous	229	214	198	197	200	201	193	180	175	7,0 %
B Kaivostoiminta ja louhinta	2	2	3	2	2	2	5	3	2	0,1 %
C Teollisuus	478	475	486	511	513	496	476	506	485	19,5 %
D Sähkö-, kaasu- ja lämpöhuolto, jäähdytysliiketoiminta	10	9	9	9	7	8	11	8	6	0,2 %
E Vesihuolto, viemäri- ja jätevesihuolto, jätehuolto ja muu ympäristön puhtaanapito	25	23	28	21	31	27	29	27	30	1,2 %
F Rakentaminen	214	211	222	227	215	212	210	221	208	8,4 %
G Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien korjaus	286	270	267	257	255	252	252	257	251	10,1 %
H Kuljetus ja varastointi	134	118	127	129	126	118	105	107	107	4,3 %
I Majoitus- ja ravitsemistoiminta	94	92	75	81	90	78	67	70	76	3,1 %
J Informaatio ja viestintä	55	43	39	42	42	41	39	46	47	1,9 %
K Rahoitus- ja vakuustoiminta	28	32	30	26	27	27	26	27	25	1,0 %
L Kiinteistöalan toiminta	22	23	24	22	23	24	24	20	28	1,1 %
M Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	122	125	132	126	137	129	123	125	114	4,6 %
N Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	124	114	131	132	123	138	134	145	148	5,9 %
O Julkinen hallinto ja maanpuolustus; pakollinen sosiaalivakuutus	97	94	98	98	89	94	88	93	92	3,7 %
P Koulutus	198	189	181	179	174	186	178	178	182	7,3 %
Q Terveys- ja sosiaalipalvelut	355	375	365	366	357	362	384	371	390	15,7 %
R Taiteet, viihde ja virkistys	25	21	19	21	23	24	21	28	23	0,9 %
S Muu palvelutoiminta	67	59	65	67	65	53	58	57	53	2,1 %
T Kotitalouksien toiminta työnantajina; kotitalouksien eriyttämätön toiminta tavaroiden ja palvelujen tuottamiseksi omaan käyttöön	14	9	24	26	23	11	10	15	11	0,4 %
U Kansainvälisten organisaatioiden ja toimielinten toiminta	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0 %
X Tuntematon	38	50	43	39	48	43	33	25	35	1,4 %
Yhteensä	2617	2548	2566	2578	2570	2526	2466	2509	2488	

Taulukko: Tammelan asukkaiden työpaikkojen määrä toimialoittain vuonna 2013-2022.

2.2.3 Talousarvio ja talousarvion tasapaino

Talousarvion valmistelun periaatteena on, että kunnan taloutta ja palvelutoimintaa hoidetaan suunnittelukaudella 2025-2027 siten, että kunnan talous pysyy tasapainossa ja vuoden 2025 talousarvion vuosikate ylittää lainanlyhennykset sekä investoinnit (pl. Yhtenäiskoulu).

Talousarvion valmistelussa on huomioitavana merkittäviä muutoksia kuntien osalta. TE-uudistuksen kautta kuntien vastuulle tulee TE-palveluiden tuottaminen, siihen liittyvät kustannukset ja valtionosuusrahoitus. Valtionosuusrakenteessa tapahtuu muutos vuodesta 2025 alkaen TE-uudistukseen liittyvän rahoituksen sisältyessä kunnan valtionosuuteen. Tammelan kunnan valtionosuus tulee säilymään vuonna 2025 vuoden 2024 tasolla, mutta kokonaisuus sisältää TE-palveluiden järjestämiseen liittyvän rahoituksen. Valtionosuuden rakennetta ollaan uudistamassa ja uuden rakenteen arvioitu käyttöönottoaika on vuoden 2027 alussa.

Verotuloennusteen mukaisesti verotuloihin arvioidaan hienoista kasvua vuodelle 2024. Verotulojen ennusteessa on pientä kasvua myös suunnitteluvuosilla 2026-2027.

Vuoden 2025 aikana sovittavat palkkaratkaisut tuovat myös painetta menojen kasvulle. Henkilöstökulujen on arvioitu kasvavan noin 2 % vuoden 2024 tasosta. Myös yleinen hintojen nousu vaikuttaa kulujen kasvuun erityisesti kiinteistön hoidon alueella.

Vuonna 2023 aloitettu yhtenäiskoulun rakentaminen tulee lisäämään kunnan korkokuluja merkittävästi ja verrattuna aiempiin vuosiin, korkokulut tulevat olemaan iso menoerä talousarvioissa.

Vuoden 2025 talousarviota on lähdetty rakentamaan nykyisellä veroprosentilla ja tavoitteena on, että talousarviosta ei tehdä alijäämäistä. Tuloveroprosentti vuonna 2025 on 8,60.

Kiinteistöveroprosentit on vahvistettu seuraaviksi:

• yleinen kiinteistövero (rakennukset)	1,10 %
• yleinen kiinteistövero (maapohja)	1,30 %
• vakituinen asuinrakennus	0,50 %
• muu asuinrakennus (vapaa-ajan asunnot)	1,10 %
• rakentamaton rakennuspaikka	2,00 %
• yleishyödylliset yhteisöt	0,00 %
• eräät laitokset (voimalaitokset)	2,85 %

2.2.4 Henkilöstö ja henkilöstömenot

KT Kuntatyöntekijät ja kunta-alan pääsopijajärjestöt hyväksyivät uuden kunta-alan sopimuksen 8.6.2022. Sopimuskausi on 1.5.2022–30.4.2025. Uuden sopimuskauden neuvottelut toteutuvat alkuvuodesta 2025. Tammelan kunnan henkilöstön palkat vuodelle 2025 on laskettu käytössä olevan Populus palkanlaskennan raportointiosion kautta kustannuspaikoittain. Pohjana ovat 1.6.2024 korotetut palkat, joita on korotettu 2,0 %:lla.

Henkilösivukulujen laskennassa on käytetty seuraavia sivukuluprosentteja, jotka perustuvat osin arvioon: KuEL -maksu 16,71 % (vuonna 2024 16,87 %), VaEL 16,33 % (16,4 %) sairausvakuutusmaksu 1,73 % (1,48 %), tapaturmavakuutusmaksu 1,15 % (1,23%) ja työttömyysvakuutusmaksu 0,64 % (0,88%). KuEL-eläkemenoperusteista maksua ei ole enää vuonna 2025. Sen sijaan talousarvioon on varattu tasausmaksuihin 334 337 euroa (vuonna 2024 353 526 euroa). Talousarvion henkilöstömenot ovat kokonaisuutena nousseet 490 625 euroa eli 4,35 % vuoden 2024 talousarvioon verrattuna.

2.3 Tammelan kunnan talousarvion lähtökohdat

2.3.1 Käyttötalousmenojen kehitys

Vuoden 2025 toimintakulut ovat 19,97 miljoonaa euroa (19,19 miljoonaa euroa/TA 2024). Toimintakulujen kasvu on noin 0,8 miljoonaa euroa. Henkilöstökulut ovat 11,8 miljoonaa euroa (11,3 miljoonaa euroa/TA 2024). Menojen kasvusta henkilöstökulut kasvavat noin 491 000 euroa. Palvelujen ostot kasvavat noin 203 000 euroa vuoteen 2024 verrattuna. Aineet, tarvikkeet, ja tavarahankinnat kasvavat noin 120 000 eurolla. Avustukset ovat laskeneet noin 37 000 euroa. Muut kulut ovat pysyneet lähes vuoden 2024 tasolla.

Vuoden 2025 toimintatuotot ovat 3,72 miljoonaa euroa (3,43 miljoonaa euroa/TA 2024). Toimintatuottojen kasvu on noin 0,3 miljoonaa euroa. Kasvua on eniten muissa toimintatuotoissa (noin 412 000 euroa).

Palvelualuekohtaiset tuotot ja kulut sekä perustelut esitetään myöhemmin kappaleessa 4.

2.3.2 Verotulojen kehitys

Verotuloilla on merkittävä vaikutus Tammelan kunnan talouteen. Tammelan kunnan vuoden 2025 talousarvio on laadittu 8,60 tuloveroprosentin mukaisesti.

Tammelan verotulot vuodelle 2025 on 14,1 miljoonaa euroa (13,2 miljoonaa euroa/TA 2024), nousua n. 0.8 miljoonaa euroa. Verotuloennusteet ovat ennusteita ja niihin liittyy epävarmuustekijöitä, ja verotulot voivat toteutua talousarviota suurempina tai pienempinä. Vuodesta 2025 eteenpäin verotuloissa ennustetaan hienoista nousua. Pientä kasvua ennustetaan myös suunnitelmavuosille 2026-2027.

	TP 2023	TA 2024	Enn. 2024	TA 2025	Muutos Enn.2024 TA 2025	TS 2026	TS 2027
Kunnallisvero	11 210	10 201	10 437	11 104	667	11 541	11 896
Yhteisövero	1 237	1 027	973	954	-19	1 015	1 070
Kiinteistövero	1 984	2 098	2 073	2 082	9	2 082	2 082
Yhteensä	14 431	13 326	13 483	14 140	657	14 638	15 048
Muutos			-6,6 %	4,9 %		3,5 %	2,8 %

Taulukko: Ennuste verotulojen kehityksestä.

2.3.3 Valtionosuuksien kehitys

Kuntien peruspalveluiden verotulojen ja valtionosuuksien laskentaperusteet muutettiin vuoden 2023 alusta kun hyvinvointialueet aloittavat sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottajina. Uudistuksessa kuntien tuloveroa leikattiin 12,64 yksiköllä ja kunnille osoitettu valtionosuus SOTE-palveluihin siirrettiin hyvinvointialueelle. Vuoden 2025 alusta valtionosuuteen sisällytetään TE-uudistuksen valtionosuusrahoitus, joka kohdentuu työllisyydenhoidon rahoitukseen ja laajennetun työmarkkinatukiosuuksien kompensatioon.

Suomen Kuntaliiton 7.10.2024 päivitetyn valtionosuuslaskelman mukaisesti Tammelan kunnan valtionosuus vuodelle 2025 on kokonaisuudessaan noin 4 499 000 euroa. Valtionosuusarvio on lähes samansuuruinen vuoden 2024 valtionosuuden kanssa. Valtiovarainministeriö ja Opetus- ja kulttuuriministeriö vahvistavat vuoden 2025 valtionosuuden suuruuden loppuvuoden 2024 aikana.

Kuntien rahoitusjärjestelmän uusiminen on käynnistetty syksyllä 2023. Valtiovarainministeriö tiedotti 22.10.2024, että kuntien valtionosuusuudistus siirtyy vuodelta eteenpäin vuodelle 2027.

	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus	4 576 571	4 914 452	5 341 400	5 292 378	5 292 378
Muut opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet	-1 517 336	-1 520 677	-1 530 790	-1 530 790	-1 530 790
Verotulomenetysten kompensatio	1 113 722	1 102 254	688 412	688 412	688 412
Valtionosuudet yhteensä	4 172 957	4 496 029	4 499 022	4 450 000	4 450 000

Taulukko: Ennuste valtionosuuksien kehityksestä.

2.3.4 Lainanotto ja investointien kehitys

Lainanottoa käytetään kunnan investointien rahoittamiseen siten, että kunnan lainamäärä muuttuu ennakoitun suunnitelman mukaisesti (vuosittaiset arviot löytyvät rahoituslaskelmasta). Mikäli tulos on kuitenkin talousarviossa ennakoitua parempi, ja / tai rakentamishjelma toteutuu suunniteltua suppeampana, niin lainamäärä jää vastaavasti ennakoitua pienemmäksi.

Tammelan kunnan investointitaso on kasvanut merkittävästi vuonna 2024. Toteutetuista investoinneista suurimmat ovat yhtenäiskoulu ja teollisuushalli Kaukjärven yrityspuistoon.

Vuoden 2025 suunniteltu investointien määrä on 4,9 milj. euroa ja suunnitelmavuosien investointitasot ovat 2,6 milj. euroa (2026) sekä 1,2 milj. euroa (2027).

Vuoden 2025 ja suunnitelmavuosien investoinneista yhtenäiskoulu sekä kunnantalon remontointi varaudutaan rahoittamaan lainanotolla. Muiden investointien osalta ne pyritään rahoittamaan tulorahoituksella. Tämä edellyttää noin 2,0 miljoonan euron vuosikatetta.

Mikäli investoinnit etenevät suunnitellulla tavalla, kunnan lainataso nousee noin 4,2 miljoonalla eurolla vuonna 2025.

3 TALOUSARVION JA –SUUNNITELMAN RAKENNE, SITOVUUS, TILIVELVOLLISET SEKÄ ARVIOINTISUUNNITELMA

3.1 Rakenne ja sitovuus

Käyttötalousoosassa määrärahat osoitetaan toimialueittain siten, että netto on sitova.

Investointiosan määrärahat osoitetaan toimielimille hankeryhmittäin ja hankkeittain siten, että netto on sitova. Mikäli investointiryhmän kustannusarvio ylittää hankekohtaisen rajan, sitoo määräraha toimielintä hankekohtaisesti.

Hankekohtaisten investointien osalta kustannusarvion sisällä tapahtuvat vaihtelut eri suunnitelmavuosien välillä ovat sallittuja.

Investointien hankekohtaiset rajat kunkin toimijan osalta on esitetty hallintosäännössä.

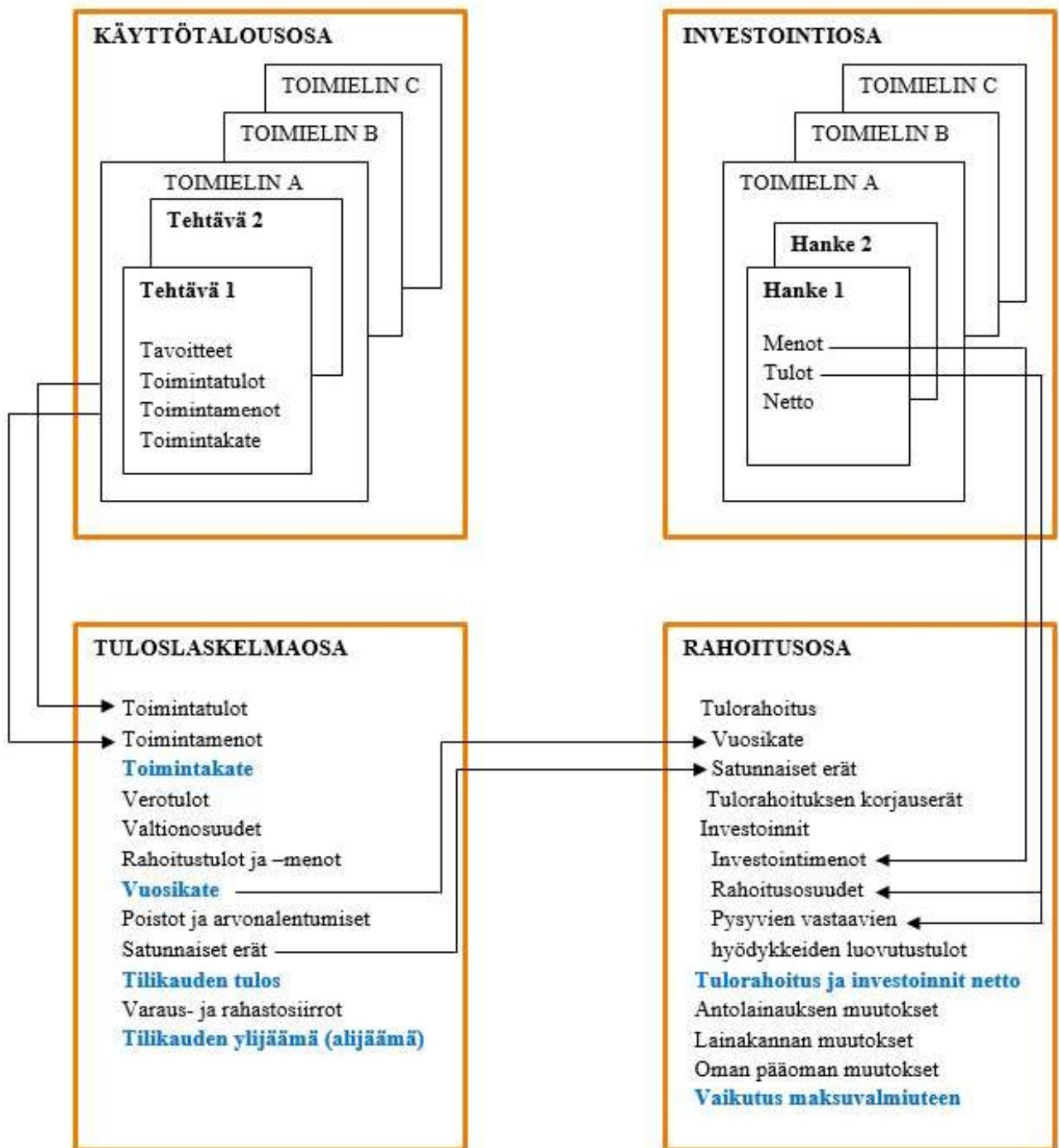
Talousoarvioon tehtävistä muutoksista päättää valtuusto. Talousoarvion muutosten esittämisoikeus ja -velvollisuus koskee samalla tavoin sekä määrärahoja että tavoitteita (sitovat tavoitteet). Talousoarviomuutokset on pyrittävä tekemään talousoarviovuoden aikana välittömästi, kun muutostarve on tiedossa. Lisäksi tehtävittäin on esitetty perusteluja, mitkä eivät ole sitovia vaan ohjeellisia.

3.2 Tilivelvolliset

Kuntalain mukaan tilivelvollisia ovat toimielinten jäsenet ja asianomaisen toimielimen tehtävälueen johtavat viranhaltijat (itsenäisestä tehtäväkokonaisuudesta vastaavat henkilöt). Valtuutetut eivät ole tilivelvollisia. Oheisenä luettelo viroista, joita hoitavat viranhaltijat ovat tilivelvollisia:

- kunnanjohtaja
- talous- ja hallintojohtaja
- sivistysjohtaja
- kasvatuspäällikkö
- rehtori
- koulujen rehtorit
- päiväkodin johtajat
- kirjastonjohtaja
- tekninen johtaja
- kaavoittaja
- kiinteistöpäällikkö
- yhdyskuntatekniikan päällikkö

Kunnan talousarvio ja suunnitelmarakenne

TAMMELA

www.tammela.fi

3.3 Toiminnan ja tavoitteiden toteutumisen arviointi

Tarkastuslautakunnan tehtävänä on valtuuston asettamien toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumisen arviointi kunnassa ja kuntakonsernissa. Tarkastuslautakunta antaa arviointikertomuksensa keväällä ja nostaa arviointikertomuksessaan esiin talousarvion toteutumista ja muita kunnan kannalta tärkeitä toiminnallisuksia.

Vuoden 2023 arviointikertomuksessa nostettiin esiin mm. Kunnan varautumista väestömäärän todennäköiseen supistumiseen, kunnassa asumisen edellytysten suunnittelua, lapsivaikutusten ja yritysvaikutusten arvioinnin toteutumista kunnan päätöksenteossa, sisäisten työhöjien ja -käytänteiden yhdenmukaisuutta organisaatiossa, konsernivalvonnan toteuttamista kuntalain mukaisena, varallisuuden hoidon sekä rahoitus- ja sijoitustoiminnan perusteita sekä riskienhallinnan toteuttamista organisaatiossa.

Hallituksen vastine arviointikertomuksessa esitettyihin havaintoihin käsiteltiin valtuustossa 23.9.2024.

4 KÄYTTÖTALOUSOSA

4.1 Hallinto- ja kehittämisspalvelut

Hallinto- ja kehittämisspalvelut toimialalla on kaksi palvelualueetta, hallinnon ja talouden palvelualue sekä elinvoiman ja työllisyyden palvelualue. Hallinto- ja kehittämisspalveluihin kuuluu myös viestintä sekä hyvinvointi ja terveys (HYTE). Vuoden 2024 alusta kulttuurityö siirretään sivistystoimen alueelta kunnanjohtajan alaisuuteen ja kulttuuri- ja viestintäkoordinaattori aloitti työnsä kunnanjohtajan alaisuudessa 2024 alusta lukien.

Kulttuuripalvelut järjestää kuntalaisia aktivoivaa toimintaa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Jo vakiintuneita tapahtumia ovat kulttuurikävelyt ja Mikaelin tapahtuma. Myös veteraanipäivänä ja Itsenäisyyspäivänä järjestetään juhlatilaisuudet. Vuosittain järjestetään myös konsertteja ja osallistutaan yhteistyössä teematapahtumiin.

Hallinto- ja kehittämisspalveluiden alla toimii myös seniorityön hanke, jossa tuetaan yksinäisiä vanhuksia. Hankkeessa työskentelee yksi henkilö.

4.1.1 Hallinnon ja talouden palvelualue

Hallinnon ja talouden palvelualue tukee kunnan luottamushenkilö- ja virkamiesjohtoa sekä luo edellytykset hallintokunnille mahdollisimman sujuvaan toimintaan tarjoamalla monipuolisia hallinto-, toimisto- ja asiakaspalveluja sekä kehittämällä yhdessä hallintokuntien kanssa kunnan organisaatiota, toimintoja ja johtamista.

Taloushallinto johtaa kunnan raha-, talous- ja laskentatoimintaa siten, että taloushallinto palvelee kunnan hallintokuntia, johtamista ja päätöksentekoa. Se huolehtii kaikissa tilanteissa kunnan rahoituksen riittävydestä. Laskentatoimissa kirjanpito on ajantasaista ja oikeaa. Talousarvion, tilinpäätöksen ja osavuositarkastusten sekä muiden raporttien ja selvitysten laadinta tapahtuu määräajassa.

Taloushallinto hoitaa kunnan rahavaroja. Se huolehtii, että kunnan saatavien perintä tapahtuu ajantasaisesti. Palkkojen ja muiden suoritusten maksamisesta huolehditaan oikein ja määräaikaisten mukaisesti. Työnantajan velvollisuudet hoidetaan oikea-aikaisesti ja täsmällisesti kunnan etu huomioon ottaen.

Taloushallinto vastaa kunnan taloustoimen ja tietohallinnon sekä niiden osatekijöiden jatkuvasta kehittämisestä ja kouluttaa sekä tukee muita hallintokuntia talouteen liittyvissä asioissa.

Hallinto vastaa toimielinten esityslistojen laadinnasta sekä pöytäkirjan pitämisestä ja päätösten tiedottamisesta ja päätösten toimeenpanon seurannasta. Hallinto tukee kunnallis-, eduskunta-, hyvinvointialue- ja presidentinvaalien järjestämisestä. Hallinto vastaa asioiden vireille tulon kirjaamisesta, toimista ja niiden seuraamisesta sekä kunnan ICT-palveluista.

Hallinto vastaa kunnan arkistoinnista, tietosuojasta sekä kunnan nettisivujen ylläpidosta.

Palvelualueen talousarvioon on varattu hallinnon palkkakulut, vaalien järjestäminen, tarkastustoimi, valtuuston ja hallituksen työ, vanhustyön projekti, kotouttaminen, HYTE-työ, ympäristöterveydenhuolto, yhteiskuntasuhteet, työmarkkinatuen kuntaosuus, ympäristöterveydenhuolto, kulttuuripalvelut ja henkilöstöpalvelut.

Kotouttamispalveluiden osalta Tammelan kunnalla on sopimus Forssan Kotouttamon kanssa ja vuoden 2025 Tammelan maksuosuus Kotouttamolle on noin 40.000 euroa.

Yhteiskuntasuhteet pitävät sisällään mm. Hämeen Liiton ja Kuntaliiton jäsenmaksut.

Määrärahat ja tuloarviot

Hallinnon ja talouden palvelu- alue	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Toimintatuotot	176 873	173 529	121 105	121 105	121 105
Toimintakulut	-2 478 723	-2 740 089	-2 762 336	-2 762 336	-2 762 336
Toimintakate	-2 301 850	-2 566 560	-2 641 231	-2 641 231	-2 641 231
Poistot ja arvonalentumiset	-5 000	-3 550	-17 104	-33 728	-16 898

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2025
Edistämme kuntalaisten osallistumisen mahdollisuuksia	Ennakoäänestysmahdollisuuksien lisääminen	Äänestysaktiivisuus kirjastoautossa järjestetyssä ennakoäänestyksessä		Alue- ja kuntavaalien järjestäminen vaalilain mukaisesti
Edistämme Tammelan näkyvyyttä, tunnettavuutta ja asiakaspalvelua	Verkkosivujen uudistaminen	Uudistetut kunnan verkkosivut		Verkkosivut uudistettu
Edistämme kunnan työkentelytapojen uudistamista	Sähköisen arkistoinnin ja sähköisen luottamushenkilörekisterin hankinta sekä taloushallintojärjestelmän pilottihankkeeseen osallistuminen	Sähköisen arkistoinnin ja sähköisen luottamushenkilörekisterin käyttöönoton edistäminen sekä taloushallintojärjestelmän uudistamistarpeen arviointi		Tarvittavien järjestelmien hankinta

4.1.2 Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue

Elinvoiman ja työllisyyden palvelualueen vastuisiin kuuluu elinkeinotoiminnan kehittäminen, lakisääteiset maaseutuhallinnon palvelut ja työllisyyspalveluista vastaaminen.

Työllisyysdenhoito

Työllisyyspalveluiden hoito siirtyy vuoden 2025 alussa valtiolta kunnille. Hämeenlinnan, Hattulan ja Forssan seudun alueelle muodostuu TyöHämeen työllisyysalue, jossa Hämeenlinnan kaupunki toimii työvoimapalveluiden järjestämisen vastuukuntana. Tammelan kunta on mukana TyöHämeen työllisyysalueessa.

Työmarkkinatuen kuntaosuus on talouden ja hallinnon palvelualueella.

Elinvoima

Elinvoimaan varattu rahoitus elinkeinoelämän edistämiseksi, maaseudun kehittämispalveluille ja joukkoliikenteelle.

Tammelan kunta ostaa yritysneuvontapalveluita Forssan Yrityskehitys Oy:ltä. Lisäksi kunta on sopinut vuoden 2023 aikana ns. elinvoimasalkun osalta vuosittaisen rahoituksen Forssan Yrityskehitykselle.

Määrärahat ja tuloarviot

Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Toimintatuotot	64 285	65 000	0	0	0
Toimintakulut	-467 095	-502 307	-770 080	-770 080	-770 080
Toimintakate	-402 809	-437 307	-770 080	-770 080	-770 080
Poistot ja arvonalentumiset	0	0	0	0	0

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2025
Edistämme kunnan ja kunnassa toimivien yritysten vuorovaikutusta ja yhteistyötä	Toteutamme säännölliset kunnan ja kunnassa toimivien yrittäjien tapaamiset	Tapaamisten lukumäärä		Neljä tapaamista vuoden 2025 aikana
Teemme hyvää yritysyhteistyötä	Elinvoimaohjelman valmistuminen	Elinvoimaohjelman hyväksyminen päätöksenteossa		Elinvoimaohjelma on valmis
Syvennämme kumppanuuksia työllisyyden edistämiseksi	TyöHämeen toiminnan varmistaminen Tammelassa	Työttömyysaste		TyöHämeen palvelujen tuominen tutuksi kuntalaisille

4.2 Sivistyspalvelut

Sivistyspalvelut muodostuvat varhaiskasvatuksesta, perusopetuksesta ja vapaa-ajan palveluista. Vapaa-ajan palvelut sisältävät liikunta- nuoriso- ja kirjastopalvelut.

Sivistyspalveluiden tavoitteena vuonna 2025 on kehittää lasten joustavaa opinpolkua sekä lasten ja nuorten oppimisen tukipalveluita inklusiivisesti. Lisäksi tavoitteena on lisätä kuntalaisten hyvinvointia edistämällä lukutaitoa ja liikunnallista elämäntapaa.

Joustavalla opinpolulla tarkoitetaan lasten opinpolulla olevien nivelvaiheiden madaltamista. Tammelassa nivelvaiheiden madaltaminen koskee perusopetuksen ala- ja yläasteen sekä esi- ja alkuopetuksen välisten nivelvaiheiden poistamista. Tavoitteena on yhtenäistää toimintakäytäntöjä sekä tilojen, materiaalien ja henkilöstön käyttöä.

Lasten ja nuorten palveluja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua kasvatukseen, koulutukseen ja vapaa-ajan toimintaan. Inklusiiossa oppimisen tuki kohdennetaan lasten ja nuorten tarpeiden mukaisesti heidän palvelupaikkaansa.

4.2.1 Varhaiskasvatuksen palvelualue

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka ja pedagoginen leikki. Varhaiskasvatukseen kuuluu varhaiskasvatuspalvelut päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa, esiopetus ja avoimen varhaiskasvatuksen toimintana kesäleikkikenttätoiminta. Ryhmäkokojen puitteissa varhaiskasvatuksessa on järjestetty kouluisten aamutoimintaa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena vuonna 2025 on säilyttää saavutettu osallistumisaste varhaiskasvatukseen tarjoamalla asiakkaille maksutonta varhaiskasvatusta. Lisäksi tavoitteena on laadukas varhaiskasvatus, jota arvioidaan Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen varhaiskasvatuksen laadunarviointimittarilla jatkaen vuonna 2024 aloitettua arviointia. Uutena tavoitteena vuodelle 2025 on ProVaka toiminnan juurruttaminen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toimintakulttuuriin. ProVaka toiminnalla vahvistetaan inklusiivista, kaikille yhteistä varhaiskasvatusta hyödyntämällä varhaiskasvatuksen omia resursseja ja henkilökunnan ammatillista osaamista. Lisäksi ProVakassa tavoitteena on kehittää aikuisten toimintamalleja, joilla voidaan rakentaa lasten sosiaalisia taitoja johdonmukaisesti tukeva toimintakulttuuri.

Määrärahat ja tuloarviot

Varhaiskasvatuksen palvelu- alue	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Toimintatuotot	422 703	194 500	87 000	87 000	87 000
Toimintakulut	-3 509 240	-3 438 894	-3 518 514	-3 518 514	-3 518 514
Toimintakate	-3 086 538	-3 244 394	-3 431 514	-3 431 514	-3 431 514
Poistot ja arvonalentumiset	-6 129	-1 773	-9 129	-9 039	-6 360

Suoritteet

	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Lasten määrä varhaiskasvatuk- sessa	228	228	231	240	240
Esioppilaiden määrä	99	99	43	54	38
Perhepäivähoidon paikat	34	35	35	32	32
Päiväkotipaikat	215	215	230	227	227
Kesäleikkikenttätoiminta toiminta- päivät	14	20	14	14	14

Perustelut

Toiminnalliset muutokset:

Varhaiskasvatuksen asiakasmaksulain muutokset ovat poistaneet asiakasmaksutuotot. Vuoden 2023 elokuusta alkaen tammelalaisilta ei ole peritty varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja lainkaan.

Päiväkodeissa on siirrytty vaiheittain vaihtomattoihin, koska tämä lisää hygieenisyyttä ja helpottaa siivousta. Vaihtomattoihin on varattu 14 000 euroa vuodessa. Syksyn 2024 aikana kokeiluun on otettu myös lelujen desinfiointilaitteita kaikkiin päiväkoteihin ja ilman desinfiointilaitteita osaan alle 3v ryhmistä. Desinfiointilaitteiden tarkoitus on vähentää bakteereja ja viruksia ilmasta ja tavaroista esimerkiksi lelujen pinnoilta. Pienten lasten ryhmässä ylähengitystieinfektiot tarttuvat herkästi ja aiheuttavat poissaoloja niin lapsille kuin henkilöstölle. Tavoitteena on vähentää poissaolojen määrää, ja parantaa hyvinvointia. Henkilöstön yhden poissaolo päivän hinnaksi on arvioitu noin 350 euroa. Desinfiointilaitteiden kokonaiskustannus on 3636 euroa vuodessa.

Varhaiskasvatus on ollut mukana useammassa valtakunnallisessa kehittämishankkeessa, ns. valtionapuhankkeissa (OKM, OPH, AVI). Hankkeiden määrä on selvästi vähentynyt ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen talousarvioon negatiivisesti 180 000 euron verran.

Talouden tasapainottamiseksi harkittavaksi jää vuorohoidon tarjoamisen laajuus kunnassa. Mikäli vuorohoitoa supistetaan esimerkiksi aukioloajoille 5.30-20.00 henkilöstön määrä vähenee kahdella. Vuorohoidon palvelu tulee kuitenkin järjestää kunnassa siinä laajuudessa kuin vuorohoidon ehdot täyttävä tarve vaatii. Mikäli palvelua ei ole kunnassa, kunnan on mahdollista neuvotella ostopalvelusopimus toisen kunnan kanssa. Ostopalvelu hinnoitellaan lapsikohtaisesti ja vastaa yleensä laajalla palveluntarpeella noin yli puolta työntekijän vuosipalkan kustannuksista. Mikäli lapsia on paljon vuorohoidossa, taloudellinen hyöty voi jäädä saavuttamatta.

Lähipalvelumahdollisuuksien lisäämiseksi harkittavaksi jää varhaiskasvatuspalvelun järjestäminen Teuron koulun kiinteistössä. Varhaiskasvatuksen ja koulun yhteistyön lisääminen mahdollistaisi perusopetuksen lähipalvelun lisäksi varhaiskasvatuksen lähipalvelun 1-5-vuotiaille ja joustavan esi- ja alkuopetuksen 6-8-vuotiaille Teurolla. Lisäksi koululla olisi mahdollisuus järjestää koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa koulun ja varhaiskasvatuksen yhteistyönä.

Henkilöstömuutokset:

Varhaiskasvatuslain muutoksen myötä 1.8.2022 varhaiskerityiskasvatuksen henkilöstön määrä on lisääntynyt. Lasten tuen tarpeet ovat moninaistuneet. Olemme onnistuneet palkkaamaan kaksi varhaiskasvatuksen erityisopettajaa, varhaiskasvatuksen sosionomin ja varhaiskasvatuksen opettajan pedagogisen asiantuntija lapsiryhmien tueksi. Nämä työsuhteet säilytetään talousarviossa. Pedagoginen asiantuntija toimii myös perhepäivähoidattajien pedagogisena tukena velvoittavien varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

Kaikissa päiväkodeissa on lapsia, joilla on tehostetun tai erityisen tuen tarvetta. Päiväkotien lapsiryhmäkokoja on pystytty pienentämään ja avustavaa henkilöstöä palkkaamaan. Talouden tasapainottamiseksi on mahdollista vähentää lapsen rakenteellista tukea ja toteuttaa lapsen tukitoimista toinen rakenteellinen tuki, joko ryhmäkoon pienentäminen tai avustaja. Tosin lapsen yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua toimintaan eivät silloin välttämättä toteudu.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön poissaolot ovat lisääntyneet, minkä vuoksi talousarvioon on lisätty sijaismäärärahaa 20 000 euroa, jota aikaisemmin ei ole ollut. Varhaiskasvatuksessa on ollut varahenkilöitä sijaisena, mutta heidän lisäksi on jouduttu palkkaamaan muita sijaisia. Varhaiskasvatustalouden mukaan henkilöstön poissaoloihin tulee varautua ennakoon. Ratkaisulla on merkitystä henkilöstön hyvinvointiin ja työssäjaksamiseen.

Varhaiskasvatukseen osallistumisaste on kasvanut. Päiväkoti Taikatassuun on lisätty kaksi lapsiryhmää eli yhteensä kuusi työntekijää toimintakauden 2023-2024 aikana. Lisäys näkyy kasvaneina henkilöstökuluina. Toimintakaudelle 2024-2025 lisättiin vielä yksi 1-3-vuotiaiden lasten ryhmä. Lisäys on edellyttänyt kolmen työntekijän palkkaamista lakisääteisen lapsiryhmämitoituksen mahdollistamiseksi. Henkilöstölisäys vaikutti talousarvion kasvuun 108 000 euron verran. Lapsiryhmäkoot on pystytty pitämään kohtuullisina (täyttöaste vaihtelee 62–93 % välillä), mutta painetta ryhmäkokojen kasvattamiseen on talousarviossa pysymisen vuoksi.

Tammelassa on kehitetty aikaisempina vuosina englannin kielisuihkutusta hankerahoituksella. Englannin kielisuihkutus oli tauolla henkilöstön heikon saatavuuden vuoksi. Elokuussa 2024 toiminta käynnistyi jälleen englanninkielisen varhaiskasvatuksen opettajan aloittaessa englannin kielisuihkutuksessa. Talousarviossa on huomioitu englannin kielisuihkutus noin 40 000 euroa. Lasten herkkyykskaudet kielen oppimiseen ajoittuvat varhaislapsuuteen. Kielitaidolla on merkitystä tulevaisuuden taitojen kannalta, nimittäin yhteiskunnan moninaistuminen, digitalisoituminen ja työelämän muutokset jo edellyttävät hyvää kielitaitoa ja ylipäänsä kielellisiä taitoja.

Investointimenot:

Tammitarhan päiväkodin piha-alueen uudistaminen muun muassa pihan luonnonmukaistaminen, leikkivälineet, aurinko- ja tuulisuojat. Tähän on saatu AVI:n hankerahoitusta vuosille 2024-2026.

Tammitarhan ja Riihivalkaman koulun ruokasalin tuolien uusiminen (koulun lausunto).

Päiväkoti Taikatassun kodan lämmityksen parantaminen ja nykyaikainen ekologinen puucee. Päiväkoti Taikatassun ilmalämpöpumput viilennyskellä ja lasten kaappisänkyjen uusiminen päiväkodissa.

Portaan päiväkodin ulkoilupihan täydentäminen aurinkosuojalla ja leikkivälineillä.

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2025
Osallistumisaste (lapsia varhaiskasvatuksessa %)	Tiedottaminen	Tilasto (väestö-osallistujat)	6v 98 % 5v 100 % 4v 98 % 3v 98 % 2v 74 % 1v 42 %	5-6v 99 % 3-4v 98 % 2v 80 % 1v 60 %
Varhaiskasvatuksen laadun arviointi (toimintavuoden aikana henkilöstön ja asiakkaiden toteuttamia useampia arviointeja)	Arviointi	Karvin laatu-mittari	2 arviointia tehty	Erinomainen
ProVaka toimintakulttuuri: osallisuuden, yhteenkuuluvuuden ja vuorovaikutuksen kehittäminen	Toiminta-kulttuurin kehittäminen	ProVaka toimintaohjelman mukaiset mittarit	Vaihteleva	Yhdenvertaista kaikissa päiväkodeissa 100 %

4.2.2 Perusopetuksen palvelualue

Perusopetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi perusopetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana.

Perusopetuksessa vuonna 2025 tavoitteena on kehittää yhtenäistä koulupolkua madaltamalla nivelvaiheita varhaiskasvatuksen ja ala- ja yläkoulun välisillä rajoilla. Opetustoimintaa kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti yhdenvartaisuuteen, tasa-arvoon, osallisuuteen ja moninaisuuteen perustuen yhteisopettajuuden menetelmillä.

Yhteisopettajuus on kahden tai useamman opettajan tasa-arvoista yhteistyötä, jossa he vastaavat yhdessä oppilasryhmän opetuksen suunnittelusta ja toteutuksesta sekä oppimisen arvioinnista.

Yhteisopettajuus ei ole tukitoimi vaan työtapaa, joka voi mahdollistaa opetuksen eriyttämisen tai esimerkiksi oppilaan tuen tarjoamisen yleisopetuksen luokassa.

Määrärahat ja tuloarviot

Perusopetuksen palvelualue	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Toimintatuotot	294 391	213 940	280 160	280 160	280 160
Toimintakulut	-6 115 779	-6 157 943	-6 259 060	-6 259 060	-6 259 060
Toimintakate	-5 821 389	-5 944 003	-5 978 900	-5 978 900	-5 978 900
Poistot ja arvonalentumiset	-14 144	-8 607	-27 999	-50 547	-35 337

Suoritteet

Perusopetuksen palvelualue	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Peruskoululaiset		537	527	507	472
Peruskoulujen opettajat		57	57	57	57
Peruskoulujen kuljetusoppilaat		230	235	235	235
Koulunkäynnin ohjaajat		17	17	17	17
Yhteisten koulujen oppilaat		14	14	12	12
Lukion opiskelijat		84	84	84	84

Perustelut

Perusopetuksessa on oppilasmäärä laskussa. Oppilasennusteen mukaan oppilasmäärän arvioidaan laskevan kymmenen vuoden (2020 - 2030) aikana 185 oppilaalla. Vuodelle 2025 kunnan oppilasmäärä laskee noin kymmenellä oppilaalla vuoteen 2024 verrattuna.

23.4.2018 valtuuston tekemällä päätöksellä Myllykylän koulun toiminta yhdistetään Yhtenäiskouluun. Yhdistäminen toteutetaan yhtenäiskoulun uuden rakennuksen valmistuttua 1.8.2025.

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2025
Inklusiivisen toimintamallin ja yhteisopettajuuden kehittäminen	Koulukohtaisen toimenpidesuunnitelman laadinta	Toimenpidesuunnitelman toimeenpano	Toimenpidesuunnitelma valmistunut	Suunnitelma valmistunut ja otettu käyttöön
Joustavan esi- ja alkuopetuksen kehittäminen ja nivelvaiheiden poistaminen	Yhteiset toimintatavat	Toteutuu kaikissa yksiköissä	Toteutuu satunnaisesti	Kaikissa yksiköissä yhteiset toimintatavat
ProKoulu-toimintakulttuurin kehittäminen	Toimintakulttuurin kehittäminen	ProKoulu-ohjelman mukaiset mittarit	Osa kouluista aloittanut ohjelman toteuttamisen	Ohjelma käytössä jokaisessa kouluyksikössä

4.2.3 Vapaa-ajan palvelualue

Vapaa-ajan palvelualue ylläpitää asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä järjestämällä, liikunta-, nuoriso- ja kirjasto-palveluita.

Määrärahat ja tuloarviot

Vapaa-ajan palvelualue	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Toimintatuotot	158 684	161 200	163 200	163 200	163 200
Toimintakulut	-1 093 279	-1 016 017	-1 042 722	-1 042 722	-1 042 722
Toimintakate	-934 594	-854 817	-879 522	-879 522	-879 522
Poistot ja arvonalentumiset	-116 024	-93 867	-79 279	-61 064	-46 293

Suoritteet

	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Työllistettäviä nuoria		100	120	120	120
Nuorisotyön ohjaustunnit		1700	1800	1800	1800
Kirjastossa käyntejä		49 000	56000	56000	56000
Kirjastoaineiston lainat		75 000	75000	75000	75000
Musiikkiopiston opiskelijoita		36	36	36	36
Musiikkileikkikoulun ryhmiä		3	3	3	3
Kuvataidekoulun opiskelijoita		24	24	24	24
Kansalaisopiston opetustunnit		900	900	900	900

*) Tammela 600 vuotta juhlavuosi

Kirjastopalvelut

Kirjastopalveluiden tehtävänä on toteuttaa kirjastolain mukaisia tehtäviä kunnassa. Kirjaston tulee mm. tarjota pääsy aineistoihin ja tietoon, ylläpitää monipuolista kokoelmaa, edistää lukemista, tarjota tietopalvelua, tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen ja työskentelyyn sekä edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua.

Kirjastolla on kaksi toimipistettä: pääkirjasto sekä kirjastoauto, joka tuottaa palvelua haja-asutusalueella. Pääkirjasto toimii omatoimikirjastona, eli se on käytettävissä joka päivä klo 7-21.

Toiminnalliset muutokset:

Kirjasto vastaa kasvaneeseen etätyötilojen kysyntään tarjoamalla parempia, erillisiä tiloja etätyöskentelyyn ja opiskeluun.

Kirjasto on aktiivisesti perustamassa kuntaan lukutaitotyöryhmää.

Liikuntapalvelut

Liikuntapalveluiden vastualueen tehtävä on liikuntalain mukaan yleisten edellytysten luominen liikunnalle paikallistasolla sekä luoda edellytyksiä kunnan asukkaiden liikunnalle. Järjestämällä liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät huomioon ottaen. Tukemalla kansalaistoimintaa mukaan lukien seuratoiminta, sekä rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja. Liikuntapalvelut järjestävät ohjattuja liikuntapalveluja eri kohderyhmät huomioiden, mm. eläkeläisten ohjattua kuntosalitoimintaa, eläkeläisten ohjattuja tasapainoryhmiä, matalankynnyksen ohjattuja ryhmiä sähkö, pallopelit, jummat, yms).

Erytisliikuntapalvelut tuotetaan yhteistyössä seutukunnallisesti sekä yksityisen sektorin kanssa (Forssan kaupungin liikuntapalvelut tuottavat erityisliikuntapalveluita erityisliikuntaryhmille mm. Henkilöille, joilla on heikentynyt toimintakyky, tuki- ja liikuntaeläisairauksia, pitkäaikaissairauksia, liikapainoa yms.)

Kyläyhdistykset tuottavat aktiivisesti ohjattuja liikuntapalveluja yhteistyössä liikuntapalveluiden kanssa mm. Letkulla, Liesjärvellä, Teurolla ja Riihivalkamassa toimivat kuntojumppa, tasapaino, sekä kuntosaliryhmät vertaisohjaajien vetämänä.

Liikuntapalvelut tukevat avustuksien muodossa tammelalaisia rekisteröityjä urheiluseuroja, joiden toiminta on yhdistyksen sääntöjen mukaan urheilu- ja liikuntatoimintaa. Lisäksi avustuksia jaetaan Tammelassa toimiville rekisteröidyille yhdistyksille, projekti- ja työryhmille silloin kun avustus kohdennetaan liikuntatoiminnaksi katsottavan hankkeen toteuttamiseen.

Liikuntapalvelut vastaavat kunnan liikuntaolosuhteiden ja liikuntapaikkojen hoidosta sekä kehittämisestä. Talvella lähiliikuntapaikkojen jäähoidosta sekä peltolatujen teosta vastaavat rekisteröidyt tammelalaiset yhdistykset. Näiden palveluiden tuottamiseen yhdistykset saavat avustuksia.

Tammelan keskeisemmät ulkoliikuntapaikat ovat liikuntapuistossa, joka sijaitsee Tammelan keskustassa.

Liikuntapalveluiden hallinnassa on kolme liikuntasalia Manttaali, Tammi Areena, Riihivalkama, sekä kaksi kuntosalia Kunto-Tammi ja liikuntapuiston kuntosali.

Henkilöstömuutokset:

Sivistyslautakunta esitti henkilöstömuutoksena yhdistettyä liikunnanohjaajan / liikuntaneuvojan toimen perustamista. Kunnanhallituksen päättämä talousarviota ei mahdollista uuden tehtävän perustamista, mistä johtuen kunnanjohtajan esitys ei sisällä kyseisen toimen perustamista. Sivistyspalveluiden tulee selvittää, onko kyseiset tehtävät mahdollista hoitaa nykyisillä työntekijäjärjestelyillä tai ostopalveluna talousarviomäärärahojen puitteissa.

Nuorisopalvelut

Nuorisopalveluiden tehtävänä on toteuttaa nuorisolain mukaisia tehtäviä kunnassa. Kunnan tulee paikalliset olosuhteet huomioon ottaen luoda edellytyksiä nuorisotyölle ja -toiminnalle järjestämällä nuorille suunnattuja palveluja ja tiloja sekä tukemalla nuorten kansalaistoimintaa. Kunnan tulee olla tarpeen mukaan yhteistyössä muiden nuorille palveluja tuottavien viranomaisten sekä nuorten, heidän perheidensä, nuorisolan järjestöjen, seurakuntien ja muiden nuorisotyötä tekevien tahojen kanssa. Yhteistyökumppaneita on Tammelan seurakunta ja 4H. Etsivä nuorisotyöntekijä tekee yhteistyötä myös sosiaalitoimen, TE-palveluiden, mielenterveyspalveluiden, Ohjaamon, työpajojen, oppilaitosten, kirjaston sekä muiden seudun nuorisotoimien ja yhdistysten kanssa. Kunnassa on vakinainen nuorisotyöntekijä ja koulunuorisotyöntekijä sekä määräaikainen etsivä nuorisotyöntekijä.

Kunnassa on oltava ohjaus- ja palveluverkosto tai muu vastaava yhteistyöryhmä, jonka kohderyhmänä ovat kaikki kunnassa asuvat nuoret. Verkoston tai muun yhteistyöryhmän tulee toimia vuorovaikutuksessa nuorisolan järjestöjen, seurakuntien ja muiden nuorten palveluja tuottavien yhteisöjen kanssa. Tammelassa tällainen verkostona toimii laaja hyvinvointityöryhmä.

Etsivän nuorisotyön tehtävänä on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori ja auttaa häntä sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään hänen kasvuun, itsenäistymistään, osallisuuttaan yhteiskuntaan ja muuta elämänhallintaansa sekä pääsyään koulutukseen ja työmarkkinoille. Tammelassa kartoitetaan ensin nuoren kokonaistilanne nuoren oman kertomuksen mukaan, ja ohjataan hänet kulloinkin sopiviin palveluihin, esimerkiksi terveydenhuollon tai sosiaalitoimen palveluihin tai työpajalle. Etsivä nuorisotyöntekijä toimii myös nuoren tukihenkilönä asiakassuhteen ajan. Etsivä nuorisotyö perustuu nuoren vapaaehtoisuuteen ja nuoren kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Nuorisopalvelut mahdollistavat monipuolista ohjattua toimintaa kaiken ikäisille nuorille ja nuorille aikuisille mm. organisoimalla Harrastamisen Suomen Mallin (HSM) mukaista harrastustoimintaa. Harrastamisen Suomen Malli on Opetus- ja kulttuuriministeriön toimintamuoto. Harrastamisen Suomen mallin tavoitteena on mahdollistaa jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä.

Lisäksi Nuorisopalvelut järjestävät myös monipuolisesti muuta kerhotoimintaa liikunnallisen, seikkailukasvatuksellisen, teknisen ja digitaalisen nuorisotyön kontekstissa nuorten liikunnallisen ja terveellisen elämäntavan, kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin, luontoyhteyden sekä teknisen- ja digitaalisen osaamisen ja työelämätaitojen vahvistamiseksi. Toimintaa järjestetään koko lukuvuoden ajan sekä Tammelassa että seutukunnallisesti Nuorisopalveluiden yhteistyöllä. Koulujen ollessa kesälomalla toiminta keskittyy kesäleiritoimintaan. Nuorisotila on avoinna kahtena iltana viikossa. Kaikki Tammelan Nuorisopalveluiden toiminta on pääsääntöisesti täysin maksutonta.

Etsivä nuorisotyö järjestää nuorten toiveiden mukaista ryhmätoimintaa 15-28 -vuotiaille nuorille sekä Manttaalilla että Mustialan kampuksella. Seutukunnallisena toiminta järjestetään sateenkaarikahviloita kerran kuukaudessa. Sateenkaarikahvila toimintaa järjestetään seutukunnallisesti kiertävästi eri paikkakuntien nuorisotiloilla, Tammelassa Manttaalilla. Nuoria osallistuu kaikista seutukunnan kunnista

Koulunuorisotyö toimii Tammelan koulukeskuksella neljänä päivänä viikossa, alakoululaisten kanssa tarvittaessa. Koulunuorisotyön kautta kaikille Tammelan nuorille vedetään hyvinvointia ja jaksamista tukeva Friends-ohjelma. Koulunuorisotyö toteuttaa myös yhdessä liikunnanopettajan kanssa kaikille yläkouluikäisille tytöille itsepuolustustunnin. Koulunuorisotyöntekijä osallistuu välituntitoimintaan, liikkarivälitunneille ja tukioppilaiden kanssa tehtävään työhön. Hän tukee myös oppilaita TET- ja kesätyöpaikkojen haussa. Koulunuorisotyö järjestää nuorille välituntisin vapaaehtoista pienryhmätoimintaa, jolla pyritään tukemaan oppilaiden jaksamista.

Nuorisopalvelut tukevat avustuksien muodossa tammelalaisia rekisteröityjä nuorisoyhdistyksiä. Lisäksi avustuksia jaetaan muille nuorisotyötä tekeville yhdistyksille. Tammelan nuorisopalvelut vastaavat Manttaalin nuorisotiloista sekä Oksjärven leirikeskuksesta.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisy

Tammelassa toimii 100 % etsivä nuorisotyöntekijä, joka tukee alle 29-vuotiaita nuoria, jotka ovat jääneet koulutuksen tai työelämän ulkopuolelle. Etsivä nuorisotyöntekijä auttaa tarvittaessa nuorta saavuttamaan tarvitsemansa palvelut. Vuonna 2023 etsivän nuorisotyöntekijän asiakkuudessa oli 43 nuorta.

Fokka säätiö tuottaa ohjaamo palvelut tammelalaisille nuorille. Ohjaamo palvelut toimivat Manttaalin talossa. Ohjaamo on kaikille alle 30-vuotialille tarkoitettu paikka, jossa saa apua ja tukea monenlaisiin arjen asioihin, kuten työhön, koulutukseen hyvinvointiin ja tulevaisuuden suunnitteluun.

Henkilöstömuutokset

Nuorisotyöntekijän vakinaistaminen vuoden 2025 alusta.

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2025
Lukutaidon edistäminen ja lukemiskulttuurin vahvistaminen	Lukutaitotyöryhmän perustaminen toteuttamaan valtakunnallista Lukutaitostrategiaa	Lukutaitotyöryhmän toiminta	Kunnassa ei ole AVI:n suosittamaa lukutaitotyöryhmää	Työryhmä on perustettu, sillä on tavoitteet, ja se koostuu säännöllisesti tavoitteiden saavuttamiseksi
Nuorten kuulemisen, osallisuuden ja näkyvyyden vahvistaminen sekä maksuttoman harrastustoiminnan vakiinnuttaminen osaksi nuorisopalveluiden toimintaa	Nuorten omien nettisivujen sekä palautelomakkeen rakentaminen Vuosittaisten kyselyiden rakentaminen ja palautteen käsittely tiimissä. Harrastamisen Suomen mallin valtionavustuksen hankkiminen	Nuorten oma nettisivu julkaisu Ajankohtaisten kyselyiden toteuttaminen vuosittain Valtionavustus myönnetään ja HSM hanke jatkuu uudella kaudella	Nuorten omaa interaktiivista kanavaa eikä nettisivuja ole Vuosittaisia kyselyitä ei ole HSM hankeen rahoitus haettava vuosittain uudelle kaudelle. Harrastamisen Tammelan malli on jatkunut vuodesta 2022	Nuorten nettisivun, palautekanavan sekä nuorten tuotaman sisällön julkaisukanava käytössä Kyselyt kiinteänä osana toimintavuotta HSM hankkeelle varmistetaan vuosittain rahoitus ja harrastustoiminta jatkuu vakiintuneena toimintamuotona tehtävään nimetyn koordinaattorin toimesta

4.3 Tekniset palvelut

Tekniset palvelut muodostuvat viidestä palvelualueesta, joita ovat yhdyskuntatekniikka, kiinteistöt, kaavoitus ja luvat, ruoka ja puhdistus sekä vesihuolto.

4.3.1 Yhdyskuntatekniikan palvelualue

Palvelualue huolehtii kunnan katujen, puistojen ja muiden yleisten alueiden kunnossapidosta ja rakentamisesta, tavoitteena turvallinen ja viihtyisä asuinympäristö. Palvelualueella on myös liiketoimintaa, kuten kunnan metsien hoito, jota toteutetaan metsäsuunnitelman mukaan.

Palvelualueen tehtävistä suuri osa toteutetaan urakoitsijoiden toimesta mm. katujen talvihoito. Myös lähes kaikki rakentamistyö tehdään urakoitsijoiden toimesta. Palvelualueella on yksi ympärivuotinen työntekijä, joka talviaikaan tekee metsurintöitä. Kesäaikana työllistetään lisäksi 1-2 henkilöä puistojen ja uimarantojen hoitoon ja kunnossapitoon.

Määrärahat ja tuloarviot

Yhdyskuntatekniikan palvelu- alue	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Toimintatuotot	358 857	185 800	171 800	171 800	171 800
Valmistus omaan käyttöön	3 647	35 000	35 000	35 000	35 000
Toimintakulut	-595 642	-779 449	-658 480	-658 480	-658 480
Toimintakate	-233 137	-558 649	-451 680	-451 680	-451 680
Poistot ja arvonalentumiset	-528 226	-471 322	-426 219	-475 733	-512 958

Suoritteet

	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Avustettavat tiet / km	288	290	290	290	290
Hoidettavat puistoalueet / ha	18	18	17	17	17
Venesillan leirintäalue / ha	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Kadut ja tiet / km	33,4	33,3	33,3	33,3	33,3
Metsien hoito / ha	644	644	644	641	641

Perustelut

Toiminnalliset muutokset:

Aurauskalusto lähtee edellisen vuoden tapaan liikkeelle, kun lunta on kertynyt 5 cm.

Puistojen hoitotaso pyritään pitämään ennallaan. Osa hoidettavista puistoalueista tullaan muuttamaan niityiksi. Lastenleikki puistojen tasoa pyritään nostamaan merkittävästi.

Metsien hoidossa otetaan huomioon metsien mahdollisimman suuri hiilen sidonta vastapainoksi metsäsuunnitelman mukaisille hakkuille. Tämä tarkoittaa mm. oikea-aikaisia taimikon hoitoja, turvemaiden tuhkalannoitusta sekä mahdollisuuksien mukaan rämesoilla peitteisiä hakkuita. Kaikissa hoitotoimissa pyritään sekapuustoisuuteen. Metsämaan määrä on vähentynyt Kaukjärven teollisuusalueella teollisuusrakentamisen vuoksi.

Saaren kansanpuiston aluetta pyritään Forssan kaupungin kanssa kehittämään vesihuollon ja alueen saavutettavuuden osilta siten, että lähivuosina alueen rakennukset liitetään Portaan vesihuollon alueelle rakentuvaan viemäriverkkoon ja kansanpuistoon tulee turvallinen kevyen liikenteen yhteys.

Henkilöstö:

Kokoaikainen puistotyöntekijä siirtyy eläkkeelle alkukeväästä ja uuden rekrytointi tehtävään käynnistetään vuoden vaihteen jälkeen.

Investoinnit:

Investoinneista on erillinen suunnitelma. Hankekohtaisena investointina on rantapuiston rakentaminen Ullankujan päästä itään päin olevalle kaavoitetulle puisto- alueelle. Samassa yhteydessä parannetaan hulevesien käsittelyä. Muut investoinnit kohdistuvat perinteisesti mutta taloudellisesti pienemmin panostuksin katujen valaistuksen uusimiseen, kevytvyölylien päällysteiden uusimiseen, liikennemerkkeihin ja leikkipuistojen kunnostukseen.

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2025
Kestävä viherympäristön hoito	Nurmikenttien muuttaminen vähemmän hoitoa vaativiksi niityiksi	Niittyjen määrä	1 ha	1,5 ha
Valaistuksen keskusohjauksen parantaminen taajamissa, energiasäästö	Valaistuksen parantaminen keskusta- ja kylätaajamien kevytvyölyillä	Valaisimien ohjauspäivitys ja uusi hallinta ohjelmisto	Puutteelliset valaisimet kartoitetaan n. 40 kpl	Kartoitusten mukaisesti vaihdetaan 40 kpl
Vetovoimainen kansanpuisto	Viemärintisuunnitelman ja rahoitusmallin valmistelu	Suunnitelma	Ei ole	Suunnitelma tehty
	Kevyen liikenteen yhteyden suunnitelman päivitys	Suunnitelma	Ei ole	Suunnitelma tehty
Metsäsuunnitelman mukainen kestävä metsien hoito	Tuhkalannoituksella parannetaan kasvua ja hiilen sidontaa turvemaidella	Tuhkalannoitettu metsäala	57 ha	87 ha

4.3.2 Kiinteistöjen palvelualue

Palvelualue huolehtii kunnan rakennettujen kiinteistöjen ja tilojen kunnossapidosta, korjausinvestoinneista ja uudisrakentamisesta sekä turvallisesta ja taloudellisesta asumisesta. Toiminta käsittää toimitilojen vuokrauksen lisäksi kunnan asuntojen vuokrauksen, Palvelualueen tavoitteena on tarjota sekä sisäisen, että ulkoisen vuokrauksen kautta käyttäjille toimivia ja terveellisiä toimitiloja ja asuntoja. Kiinteistöjen palvelualueella työskentelee kiinteistöpäällikkö, joka hallinnoi koko aluetta. Hänen apunaan toimii hallintosihteeri ja suoraan alaisuudessa 7 kokopäiväistä laitосmiestä ja yksi kirvesmies. Kesällä otetaan nuorista apua näihin tehtäviin noin 10 henkilöä. Rakentamistehtävissä käytetään tarpeen mukaan urakoitsijoita.

Asumispalvelu käsittää kunnan omat asunnot sekä hallivuokraukset. Koy Tammelan Vuokra-asunnot on kunnan 100% omistuksessa ja johtaminen sekä asukasvalinnat hoidetaan kunnan toimesta.

Määrärahat ja tuloarviot

Kiinteistöjen palvelualue	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Toimintatuotot	1 752 065	1 482 680	1 906 015	1 906 015	1 906 015
Toimintakulut	-2 110 430	-1 887 454	-2 133 350	-2 133 350	-2 133 350
Toimintakate	-358 365	-404 774	-227 335	-227 335	-227 335
Poistot ja arvonalentumiset	-1 504 147	-819 788	-1 039 175	-1 366 215	-1 392 759

Suoritteet

	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Toimitilat / m ²	20 791	19 644	20 594	19 766	20 066
Asunnot / m ²	5 676	3 494	3 494	3 434	3 434
Hallitilat / m ²	2 877	2 877	3 830	5670	5670

Perustelut

Toiminnalliset muutokset:

Sote-uudistuksessa terveydenhuollon käytössä olevat kohteet ovat olleet vuokrattuna vuoden 2023 alusta hyvinvointialueelle teknisesti ylläpidettynä.

Uuden yhtenäiskoulun rakentaminen käynnistynyt ja jatkuu läpi koko vuoden 2024, valmistuminen suunnitelma- vuotena 2025. Hankkeen kustannuksiin on merkittävä muutos syntynyt kohonneista korkokustannuksista. Rakentamisen alkuvaiheessa purettiin n. 30 % koulukeskuksesta loppuosan jäädessä koulun käyttöön väistötiloina.

Kaukjärven hallin tekeminen ja valmistuminen 2024 kokonaisuudessaan. Halli parantaa Kaukjärven alueen tonttien käyttöä ja mahdollisesti auttaa yrittäjiä ostamaan alueen tontteja. Halli vuokrattu kokonaan yritystoimintaan. Samalla kunnan omistama toinen halli samalla alueella on myös vuokrattu.

Energiatehokkuus investoinnit jatkuvat. Kohteita tehdään maltillisesti isoimmista kohteista alkaen. Kunnantalon katolle aurinkomahdollisuus kartoitetaan ja mahdollisesti toteutetaan.

Perusopetuksen suunnitelmissa on Myllykylän koulun lakkauttaminen vuoden 2025 kevätlukukauden jälkeen, jolloin toiminta siirtyy uuteen yhtenäiskouluun. Ratkaisulla teknisten palveluiden resursseja vapautuu muihin tehtäviin.

Henkilöstö:

Henkilöstössä muutostarpeita, siirtämällä henkilöitä laitospäivä/kirvesmies osalta. Lisätarpeet kirvesmies haakuun. Eläköityminen kaksi henkilöä.

Investoinnit:

Hankekohtaisena investointina on yhtenäiskoulun rakentaminen. Pienemmät investoinnit ovat kunnossapitoinvestointeja ja energiatehokkuuden parantamista.

Muuta:

Koulukeskusrakennuksen osittainen purku aiheutti noin 250 000 euron lisämenon vuodelle 2023. Vuodelle 2025 tuleva rakennuksen loppuosan purku, kustannuksiltaan noin 350 000 euroa.

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2025
Energiatehokkuuden parantaminen kiinteistöissä	Ilmastoystävällisen energiamuodon lisääminen	Aurinkovoiman lisääminen kiinteistön energialähteenä	2 kohdetta	4 kohdetta
Jätehuollon tehostaminen	Yhdistetään lähekkäin olevia jätepisteitä	Jätepisteiden määrä	23 kpl	19kpl
Tarpeettomista kunnan kiinteistöistä luopuminen, Myllykylän koulun myynti	Kohde myydään kiinteistövälittäjän avulla, markkinointi aloitetaan vuoden 2025 alussa	Kohde poistunut kunnan omistuksesta	Koulun toiminta lakanut, kohteeseen ei ole sijoitettavissa kunnan muita palveluita	Kohde myyty 2025 syksyn aikana

4.3.3 Kaavoituksen ja lupien palvelualue

Palvelualue huolehtii kunnan maankäytön suunnittelusta, rakentamisen ohjauksesta sekä ympäristönsuojelusta. Maankäytön suunnittelun tavoitteena on luoda edellytyksiä kunnan alueelliselle kehitykselle. Rakennusvalvonta käsittelee lakisääteiset rakennusluvut sekä edistää, opastaa ja valvoo laadukkaasti rakennuskannan ja viihtyisän ympäristön syntymistä ja säilymistä. Ympäristönsuojelu käsittelee lakisääteiset luvat, ilmoitukset, antaa lausuntoja sekä huolehtii ympäristöasioiden valvonnasta ja neuvonnasta. Viranomaistoiminnan lisäksi ympäristönsuojelu huolehtii ympäristön tilan seurannasta sekä ympäristön- ja luonnonsuojelun edistämisestä esimerkiksi osallistamalla erilaisiin yhteistyöhankkeisiin.

Maankäytön suunnittelu, rakennusvalvonta ja ympäristönsuojelu hoidetaan kunnan omana toimintana. Kaavoituksen ja lupien palvelualueen henkilöstö sijaitsee Tammelan kunnantalolla.

Palvelualueeseen sisältyy lisäksi teknisen hallinnon kuluja, jotka muodostuvat pääosin henkilöstökuluista sekä kahden lautakunnan, tekninen lautakunta ja ympäristölautakunta, toimintakuluista.

Määrärahat ja tuloarviot

Kaavoituksen- ja lupien palvelualue	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Toimintatuotot	88 470	82 620	81 620	81 620	81 620
Toimintakulut	-587 442	-664 457	-622 608	-622 608	-622 608
Toimintakate	-498 972	-581 837	-540 988	-540 988	-540 988
Poistot ja arvonalentumiset	-6 189	-3 686	-3 095	-2 610	-2 212

Suoritteet

	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Rakennus- ja toimenpideluvat	93	130	0	0	0
Rakentamisluvat	0	0	60	60	60
Poikkeamisluvat	7	15	10	10	10
Toimenpideilmoitukset	49	50	0	0	0
Maa-ainesluvut	6	2	2	2	2
Ympäristöluvut	3	4	4	4	4
Valvontatarkastukset	21	10	10	10	10
Jätevesipäätökset	0	5	5	5	5
Vesihuoltolain muk.vap.päätökset	1	5	5	5	5

Perustelut

Toiminnalliset muutokset:

Uutta rakentamislakia vastaavaa rakennusjärjestystä on valmisteltu vuosina 2023–2024 ja uusi rakennusjärjestys otetaan käyttöön vuonna 2025. Uutta rakennusvalvonnan taksaa on valmisteltu vuonna 2024 ja myös se otetaan käyttöön uuden rakentamislain voimaantulon myötä vuonna 2025. Uutta rakennusjärjestystä ja taksaa päivitetään tarpeen mukaan tulevinä vuosina.

Rakennusvalvonnan ja ympäristönsuojelun hoitaminen siirretään seudullisesta palvelusta kunnan omaan toimintaan. Toiminnan siirtyessä Tammelaan otetaan käyttöön seudullisesta palvelusta erillinen sähköinen rakennuslupakäsittely ja arkisto.

Seudullisen rakennusvalvonnan ja ympäristönsuojelun toiminnan aikana kertynyt arkisto siirretään Forssasta Tammelan omaan arkistoon.

Ympäristönsuojelussa tavoitteena on ympäristön pilaantumisen ehkäisy mm. tarkoituksenmukaisen valvonnan ja toimialojen poikkileikkaavan tiedonkulun kautta. Ympäristönsuojelussa panostetaan edelleen jätevesien hallittuun hoitoon erityisesti pohjavesi- ja ranta-alueilla. Vesiensuojeluun varataan aiempien vuosien mukaan 10.000 euroa.

Henkilöstö:

Tekninen johtaja, kaavoittaja, projektipäällikkö (60 %) ja kahden hallintosihteerin työpanosta. Seudullisen rakennusvalvonnan ja ympäristönsuojelun sopimuksen päättymisen johdosta Tammelassa syksyllä 2024 ovat aloittaneet hallintosihteerit, rakennus- ja ympäristötarkastaja.

Investoinnit:

Ei investointeja

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2025
Kunnan oman rakennusvalvonnan ja ympäristönsuojelun toiminnan käynnistäminen	Sähköisen lupajärjestelmän ja arkiston käyttöönotto, toiminnan aloitus	Toiminta käynnissä	Nykyinen seudullinen toiminta	Kunnan oma toiminta käynnissä
Uusi Papinsillan asuinalue	Uuden asuinalueen asemakaavoituksen käynnistäminen ja yleiskaavoituksen jatkaminen	Kaavoituksen eteneminen ja vaiheiden laittaminen julkisesti nähtäville	Nykyinen yleiskaava	Asemakaavoituskäynnissä ja yleiskaavoitus hyväksymisvaiheeseen

Vieraslajikasvillisuuden torjunta	Tiedon lisääminen, kitkentätoimien aloitus	Julkaistu tiedote ja kitkentäohjeistus	Vieraslajien torjunta ei-systeemimaattista	Vieraslajikasvillisuuden torjuntatoimet käynnistetty, suunnitelma jatkosta
Uuden rakentamislain mukaisen rakennusjärjestyksen ja rakennusvalvonnan taksan käyttöönotto vuoden 2025 aikana	Vaiheittainen eteneminen	Uudistettu rakennusjärjestys ja taksa käytössä	Nykyinen rakennusjärjestys ja taksa	Uusi rakennusjärjestys ja rakennusvalvonnan taksa ovat lainvoimaisia

4.3.4 Ruuan ja puhdistuksen palvelualue

Tammelan kunnan ruokapalvelut tuottaa ravitsemussuosituksen mukaisia maittavia ja monipuolisia aterioita laadukkaasti, taloudellisesti ja asiakaslähtöisesti. Perustehtävänä on myös asiakkaiden ohjaaminen oikeisiin ruokattottumuksiin ja –tapoihin. Ammattitaitoinen henkilökunta suunnittelee ja toteuttaa ateriat käyttämällä ensiluokkaisia ja turvallisia elintarvikkeita sekä kehittää ruokalistaa lähiruokapainotteisesti. Lähiuotteita käyttämällä ruokapalvelut tukevat paikallista, seudullista ja maakunnallista yrittäjyyttä kestävän kehityksen periaattein, hiilijalanjälkeä pienentäen ja ympäristöystävällisyyttä korostaen.

Kunnan puhdistuspalvelut vastaa kiinteistöjen puhtaanapidosta laadukkaasti, hygieenisesti ja joustavasti. Tarkoituksenmukaisella siivouksella tuetaan asiakkaan hyvinvointia ja viihtyisyyttä sekä ylläpidetään kiinteistöjen kuntoa ja pidennetään tilojen käyttöikää. Puhdistuspalveluissa käytetään pääsääntöisesti kotimaisia ja ympäristöystävällisiä puhdistusaineita.

Määrärahat ja tuloarviot

Ruoan- ja puhdistuksen palvelualue	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Toimintatuotot	28 478	13 700	13 700	13 700	13 700
Toimintakulut	-1 307 526	-1 265 340	-1 346 794	-1 346 794	1 346 794
Toimintakate	-1 279 048	-1 251 640	-1 333 094	-1 333 094	1 360 494
Poistot ja arvonalentumiset	-5 863	-4 050	-2 913	-2 101	-1 520

Suoritteet

	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Koululounaat			117 400	117 900	117 900
Päiväkotilounaat			50 300	56 500	56 500

Toiminnalliset muutokset:

Koulukeskuksen toiminta loppuu tammikuussa 2025. Uuden Yhtenäiskoulun toiminta alkaa samaan aikaan ja myös uusi keskuskeittiö aloittaa tällöin toimintansa.

Myllykylän koulun toiminta loppuu syyslukukauden 2025 alusta lähtien. Kohteessa työskentelevä työntekijä siirretään toiseen työkohteeseen syyslukukauden alkaessa.

Teuron koulun keittiölle on suunniteltu peruskorjausta. Lakkautettavista keittiöistä on mahdollista siirtää käyttökelpoisia koneita ja laitteita Teuron koulun keittiölle.

Yhtenäiskoulun tiloissa on siivottavaa pinta-alaa n. 2000 m² vähemmän kuin koulukeskuksessa, joten v. 2025 siivottavaa pinta-alaa on yhteensä noin 14800 m². Myllykylän koulun lakkauduttua siivouspinta-ala vähenee noin 600 m².

Henkilöstö:

Ruoka- ja puhdistuspalveluista työskentelee 25 työntekijää, joista kuusi on määräaikaisella työ sopimuksella. Yksi määräaikainen siistijä jää eläkkeelle 1.1.2025.

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2025
Lähiruoan käytön lisääminen	Toimittajien tuotteiden kartoitus	%-osuus elintarvikeostoista	14 %	18 %
Elintarvike-hankintojen kotimaisuusaste	Huomioidaan koko valmistusprosessissa ruokalistaista alkaen	%-osuus elintarvikeostoista	84 %	88 %
Ruokahävikin minimointi	Ruokahävikin seuranta sovelluksen avulla. Hävikin vähentäminen asiakkaan lautaselta	Lautasjäte g/ruokailija/ateria	25 g/asiakas	15 g/asiakas

4.3.5 Vesihuollon palvelualue

Vesihuoltolaitoksen tehtävänä on toimittaa yksityisille asiakkailleen ja neljälle kunnassa toimivalle vesihuolto-osakeyhtiölle puhdasta hyvälaatuista talousvettä sekä vastaanottaa näiden asiakkaiden jätevedet ja huolehtia niiden asianmukaisesta puhdistuksesta.

Vesilaitoksella on käytössä kolme pohjavedenottamo. Kaikkien ottamoiden vesi johdetaan UV-suodattimien läpi, veden hygieenisen laadun parantamiseksi. Kahden vedenottamon veden pH arvoa säädetään raakaveden happamuuden poistamiseksi ja yhden vedenottamon vesi johdetaan lisäksi aktiivihilisuodattimen läpi.

Vedenlaatu on kaikilla laitoksilla ollut analyysitulosten mukaan moitteetonta.

Vesilaitoksen vedenlaatua valvotaan voimassa olevan valvontatutkimusohjelman mukaisesti.

Jätevesistä kaikki toimitetaan Forssan jätevedenpuhdistamolle puhdistettavaksi. Vesilaitoksella on yksi kokoaikainen asentaja. Lisäksi yhdyskuntatekniikan päällikkö ja hallintosihtööri käyttävät suuren osan työajastaan vesilaitoksen töihin. Pääosan Rakentamis- ja huoltotöistä tekee ulkopuoliset urakoitsijat.

Määrärahat ja tuloarviot

Vesihuollon palvelualue	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Toimintatuotot	893 423	854 000	900 000	900 000	900 000
Toimintakulut	-721 495	-733 341	-853 592	-853 592	-853 592
Toimintakate	171 928	120 659	46 408	46 408	46 408
Poistot ja arvonalentumiset	-317 293	-552 054	-516 141	-502 226	-509 750

Suoritteet

Vesihuollon palvelualue	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Vesimäärä / m³					
Verkostoon pumpattu	326 187	320 000	320 000	310 000	310 000
Laskutettu	284 620	305 000	305 000	310 000	310 000
Jätevesimäärä / m³					
Jätevedenpuhdistamolle pumpattu	275 656	260 000	250 000	250 000	250 000
Laskutettu	197 610	200 000	205 000	205 000	205 000

Perustelut

Toiminnalliset muutokset:

Liesjärven vedenottamo poistetaan käytöstä, sitten kun FVHL saa Portaan vedenottamon toimintavalmiiksi kevään 2025 aikana.

Tammelassa on myös edistetty vesihuoltoyritysten yhteistyötä tulevaisuuden toimintamallin kartoittamisella, ratkaisua mahdollisen yhteisen yhden toimijan ja toimintamallin osalta on etsitty vuoden 2024 aikana, toimintamalli uudesta koko kunnan kattavasta vesihuoltopalvelun organisaatorakenteesta on esitettävissä vuoden 2025 aikana.

Henkilöstö:

Henkilöstön osalta panostetaan koulutukseen ja valmistautua toimintakentän muutoksiin.

Investoinnit:

Liesjärven vedenottamo poistetaan käytöstä ja puretaan. Pienenempänä investointeina parannetaan vesihuollon toimitusvarmuutta ja uusitaan venttiilejä. Lisäksi tehdään vähäisiä laajennuksia viemäriverkkoon.

Palvelualueen toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2025
Vedenottamot, toimintavarmuudet varmistaminen	Varautumissuunnitelman päivitys	Suunnitelmat valmiit	Suunnitelmat päivittämättä	Päivitetty
Vesihuoltoyritysten fuusiolla valmiudet toteutua	Fuusioselvitystyö osana kyberturvallisuuden parantamishanketta	Fuusioitumisen valmiudet	Selvitystyö fuusioitumisen osalta aloitettu	Fusion valmiudet olemassa
Viemäriverkon vuotovesien vähentäminen	Selvityksen mukaisten korjausten vaikutusten seurantamittaukset	vuotovesien määrän vähentäminen	Vuotovesiselvitys v. 2021 25%	Seurantamittaus 2025 alle 25%

4.4 Konserniyhtiöt

Kiinteistöosakeyhtiö Tammelan Vuokra-asunnot

KoY Tammelan vuokra-asunnot on kunnan 100 % omistama yhtiö. Yhtiö vastaa omistamiensa asuntojen vuokraamisesta.

Toiminnalliset tavoitteet

Tavoite	Toimenpiteet	Mittari	Lähtötaso	Tavoitetaso 2024
Asuntojen hyvän käyttöasteen säilyttäminen	Asuntojen nopea uudelleenvuokraus	Käyttöaste	96 %	97 %

4.5 Sisäiset erät

	TA 2024	TA 2025
Puhdistuspalvelut	535 364	571 019
Ruokapalvelut	693 989	917 466
Toimitila- ja talonmiespalvelut	986 700	1 055 416
ICT-palvelut	344 430	378 750
Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen	35 857	47 713
Lapsiystävällinen kunta	12 699	13 653
Ehkäisevä päihdetyö	3 226	5 014
Posti- ja kuriiripalvelut		4 186
Painatukset		3 491
Vesimaksut	13 274	10 716
Jätevesimaksut	23 736	18 924
Yhteensä	2 649 275	3 026 348

5 TULOSLASKELMAT

5.1 Tuloslaskelma ulkoiset

<i>Ulkoinen</i>	TP 2023	TA 2024	TA 2025
Toimintatuotot			
Myyntituotot	1 606 954	1 395 744	1 433 490
Maksutuotot	271 491	99 550	98 550
Tuet ja avustukset	533 629	379 500	228 000
Muut toimintatuotot	1 826 155	1 552 175	1 964 560
Toimintatuotot yhteensä	4 238 229	3 426 969	3 724 600
Valmistus omaan käyttöön	3 647	35 000	35 000
Toimintakulut			
Henkilöstökulut	-11 262 381	-11 291 389	-11 782 014
Palvelujen ostot	-4 909 259	-5 083 069	-5 285 844
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1 800 503	-1 794 272	-1 914 718
Avustukset	-653 863	-724 600	-687 600
Muut toimintakulut	-360 644	-291 961	-297 360
Toimintakulut yhteensä	-18 986 651	-19 185 291	-19 967 536
TOIMINTAKATE	-14 744 774	-15 723 322	-16 207 936
Verotulot	14 430 632	13 326 000	14 140 142
Valtionosuudet	4 172 957	4 496 029	4 499 022
Rahoitustuotot ja -kulut			
Korkotuotot	1 514	4 000	1 500
Muut rahoitustuotot	63 285	56 000	58 000
Korkokulut	-63 501	-316 435	-480 000
Muut rahoituskulut	-3 253	0	0
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	-1 954	-256 435	-420 500
VUOSIKATE	3 856 860	1 842 272	2 010 728
Poistot ja arvonalentumiset			
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 503 029	-1 958 697	-2 121 054
Arvonalentumiset			
TILIKAUDEN TULOS	1 353 832	-116 425	-110 326
Poistoeron lisäys tai vähennys	-317 203	117 115	111 326
Varausten lisäys tai vähennys	400 000	0	0
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	1 436 629	690	1 000

TAMMELA

www.tammela.fi

5.2 Tuloslaskelma ulkoiset / sisäiset

<i>Ulkoiset / sisäiset</i>	TP 2023	TA 2024	TA 2025
Toimintatuotot			
Myyntituotot	3 743 665	3 240 993	3 556 737
Maksutuotot	271 491	99 550	98 550
Tuet ja avustukset	533 629	379 500	228 000
Muut toimintatuotot	2 816 216	2 356 201	2 867 661
Toimintatuotot yhteensä	7 365 001	6 076 244	6 750 948
Valmistus omaan käyttöön	3 647	35 000	35 000
Toimintakulut			
Henkilöstökulut	-11 262 381	-11 291 389	-11 782 014
Palvelujen ostot	-7 032 190	-6 915 043	-7 398 372
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1 814 283	-1 807 546	-1 925 434
Avustukset	-653 863	-724 600	-687 600
Muut toimintakulut	-1 350 705	-1 095 988	-1 200 464
Toimintakulut yhteensä	-22 113 422	-21 834 566	-22 993 884
TOIMINTAKATE	-14 744 774	-15 723 322	-16 207 936
Verotulot	14 430 632	13 326 000	14 140 142
Valtionosuudet	4 172 957	4 496 029	4 499 022
Rahoitustuotot ja -kulut			
Korkotuotot	1 514	4 000	1 500
Muut rahoitustuotot	84 666	77 381	79 381
Korkokulut	-63 501	-316 435	-480 000
Muut rahoituskulut	-24 633	-21 381	-21 381
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	-1 954	-256 435	-420 500
VUOSIKATE	3 856 860	1 842 272	2 010 728
Poistot ja arvonalentumiset			
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 503 029	-1 958 697	-2 121 054
Arvonalentumiset	-2 503 029		
TILIKAUDEN TULOS	1 353 832	-116 425	-110 326
Poistoeron lisäys tai vähennys	-317 203	117 115	111 326
Varausten lisäys tai vähennys	400 000		
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	1 436 629	690	1 000

TAMMELA

www.tammela.fi

5.3 Tuloslaskelma 2024 - 2027

Ulkoinen	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Toimintatuotot	3 426 969	3 724 600 8,7 %	3 724 600 0,0 %	3 724 600 0,0 %
Valmistus omaan käyttöön	35 000	35 000 0,0 %	35 000 0,0 %	35 000 0,0 %
Toimintakulut	-19 185 291	-19 967 536 4,08 %	-19 967 536 0,00 %	-19 967 536 0,00 %
TOIMINTAKATE	-15 723 322	-16 207 936 3,1 %	-16 207 936 0,0 %	-16 207 936 0,0 %
Verotulot	13 326 000	14 140 142 6,1 %	14 638 000 3,5 %	15 048 000 2,8 %
Valtionosuudet	4 496 029	4 499 022 0,1 %	4 450 000 -1,1 %	4 450 000 0,0 %
Rahoitustuotot ja -kulut				
Korkotuotot	4 000	1 500 -62,5 %	1 500 0,0 %	1 500 0,0 %
Muut rahoitustuotot	56 000	58 000 3,6 %	58 000 0,0 %	58 000 0,0 %
Korkokulut	-316 435	-480 000 51,7 %	-603 402 25,7 %	-609 693 1,0 %
Muut rahoituskulut	0	0 0,0 %	0 0,0 %	0 0,0 %
VUOSIKATE	1 842 272	2 010 728 9,1 %	2 336 162 16,2 %	2 739 871 17,3 %
Poistot ja arvonalentumiset				
Suunnitelman mukaiset poistot	-1 958 697	-2 121 054 8,3 %	-2 503 263 18,0 %	-2 524 087 0,8 %
Arvonalentumiset	0	0 100,0 %	0 0,0 %	0 0,0 %
TILIKAUDEN TULOS	-116 425	-110 326 -5,2 %	-167 101 51,5 %	215 784 -229,1 %
Poistoeron lisäys tai vähennys	117 115	111 326 -4,9 %	106 107 -4,7 %	101 398 0,0 %
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	690	1 000 44,9 %	-60 994 -6199,4 %	317 182 -620,0 %

TAMMELA

www.tammela.fi

6 INVESTOINTIOSA

	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
KUNNANHALLITUS					
Investointimenot	-216 661	-50 000	-137 000	0	0
Investointitulot	13 390	0			
Investoinnit netto	-203 271	-50 000	-137 000	0	0
SIVISTYSLAUTAKUNTA					
Investointimenot	-21 559	-149 000	-236 437	-20 000	0
Investointitulot	-2 550	30 000			
Investoinnit netto	-24 108	-119 000	-236 437	-20 000	0
TEKNINENLAUTAKUNTA					
Investointimenot	-5 158 105	-11 313 000	-4 410 000	-1 805 000	-965 000
Investointitulot	587 004				
Investoinnit netto	-4 571 102	-11 313 000	-4 410 000	-1 805 000	-965 000
VESILAITOS					
Investointimenot	-1 195 370	-295 000	-115 000	-800 000	-250 000
Investointitulot			0		
Investoinnit netto	-1 195 370	-295 000	-115 000	-800 000	-250 000
YHTEENVETOTAULUKKO					
Investointimenot	-6 591 695	-11 807 000	-4 898 437	-2 625 000	-1 215 000
		79,1 %	-58,5 %	-46,4 %	-53,7 %
Investointitulot	597 845	30 000	0	0	0
		-95,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Investoinnit netto	-5 993 850	-11 777 000	-4 898 437	-2 625 000	-1 215 000
		96,5 %	-58,4 %	-46,4 %	-53,7 %

TAMMELA

www.tammela.fi

KUNNANHALLITUS	TA2025	TS2026	TS2027
9100 ATK-ohjelmat ja muut pitkävaik. Menot			
9109 Verkkosivu-uudistus	-30 000		
9110 Sähköinen arkisto	-27 000		
9111 Sähköinen luottamushenkilörekisteri	-10 000		
9110 Maa- ja vesialueet			
9103 Maa-alueet	-70 000		
KUNNANHALLITUS YHTEENSÄ	-137 000		

SIVISTYSLAUTAKUNTA	TA2025	TS2026	TS2027
9620 Irtaimisto			
9622 Yhtenäiskoulun luokkien varustus	-167 437		
9625 Riihivalkaman ruokalan tuolit	-10 000		
9628 Portaan päiväkoti	-10 000		
9629 Traktorimönkijä telavarustuksella	-14 000		
96665 Muu rakentaminen			
9644 Kirjaston etätilat		-20 000	
9658 Päiväkoti Taikatassun hankinnat	-35 000		
SIVISTYSLAUTAKUNTA YHTEENSÄ	-236 437	-20 000	

TEKNINEN LAUTAKUNTA	TA2025	TS2026	TS2027
9320 Irtaimisto			
9305 Pakettiauto	-25 000		
93350 Yhdyskuntarakentaminen (hanke)			
9313 Saaren kansanpuisto ulkoilureitti			-120 000
9320 Liikenneväylien rakentaminen (hanke)	-80 000	-75 000	
9322 Kaavateiden päälystäminen (hanke)	-100 000	-50 000	-50 000
9324 Ojajärventien oikaisu	-70 000		
9326 Saari-Porras kevyenliikenteen väylä			-20 000
9327 Rantapuistot	-200 000	-100 000	
9345 Papinsillan kevyenliikenteen väylä			-70 000
9349 Papinketo	-50 000	-400 000	-100 000
93355 Muu yhdyskuntarakentaminen			
9317 Puistot	-20 000	-20 000	-20 000
9319 Katuväläistuksen uusiminen	-10 000	-40 000	-30 000
9323 Tieviitat ja liikennemerkit (tieliikennelain uudistus)	-20 000		
9363 Manttaalin uimaranta, ymp. Kehitys	-30 000		
YHDYSKUNTARAKENTAMINEN YHT.	-605 000	-685 000	-410 000

TAMMELA

www.tammela.fi

93360 Talonrakentaminen (hanke)

9395	Yhtenäiskoulu	-2 700 000	
9397	Johdintien halli	-100 000	-130 000
9399	Kunnantalon kunnostus		

93365 Muu rakentaminen

9340	Portaan koulu			-55 000
9342	Riihivalkaman koulu		-15 000	-20 000
9346	Teuron koulu	-15 000	-25 000	
9350	Kunnantalo	-680 000	-100 000	
9351	Manttaali	-30 000	-35 000	
9354	Päiväkoti II - (Laiho)	-25 000		-70 000
9356	Päiväkoti (ent. kansakoulu)	-15 000		
9358	Tammitarha	-15 000		
9369	Tammitorpat	-55 000		
9374	Vuokratalot		-15 000	-300 000
9375	Tammikartano	-20 000	-350 000	
9377	Liikuntakeskus	-25 000	-70 000	
9380	Osakehuoneistot			-10 000
9382	Paloasema		-105 000	-40 000
9386	Norrintie 6A	-30 000		
9387	Rantasauna		-15 000	
9389	Norrintien kiinteistöt	-35 000	-200 000	
9392	Energiatohokkuus investoinnit	-60 000	-60 000	-60 000

TALONRAKENTAMINEN YHT.	-3 805 000	-1 120 000	-555 000
-------------------------------	-------------------	-------------------	-----------------

TEKNINEN LAUTAKUNTA YHTEENSÄ	-4 410 000	-1 805 000	-965 000
-------------------------------------	-------------------	-------------------	-----------------

VESILAITOS	TA2025	TS2026	TS2027
9750 Yhdyskuntarakentaminen			
9720 Vesihuolto, määrittelemätön		-300 000	-100 000
97755 Muu yhdyskuntarakentaminen			
9760 Papinketo	-35 000	-400 000	-50 000
9770 Vesilaitos	-60 000	-50 000	-50 000
9775 Viemärlaitos	-20 000	-50 000	-50 000
VESILAITOS YHTEENSÄ	-115 000	-800 000	-250 000

INVESTOINNIT YHTEENSÄ	-4 898 437	-2 625 000	-1 215 000
------------------------------	-------------------	-------------------	-------------------

7 RAHOITUSOSA

Rahoitusosassa esitetään kunnan toiminnan ja investointien rahavirta ja lainan tarve, mikäli tulorahoitus ei riitä investointeihin.

	TP 2023	TA 2024	TA 2025	TS 2026	TS 2027
Toiminnan rahavirta					
Vuosikate	3 856 860	1 842 272	2 010 728	2 336 162	2 739 871
<i>Satunnaiset erät</i>					
Tulorahoituksen korjauserät	-33 571				
Investointien rahavirta					
Investointimenot	-6 591 695	-11 807 000	-4 898 437	-2 625 000	-1 215 000
Rahoitusosuudet investointimenoihin	584 250	30 000			
Pysyvien vast. hyödykkeiden luovutustu lot	47 165				
Toiminnan ja investointien rahavirta	-2 136 990	-9 934 728	-2 887 709	-288 838	1 524 871
Rahoituksen rahavirta					
Antolainauksen muutokset					
Antolainojen lisäykset					
Antolainasaamisten vähennykset					
Lainakannan muutokset					
Pitkäaikaisten lainojen lisäys		11 000 000	10 700 000	2 000 000	500 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-609 898	-1 059 898	-1 244 898	-1 454 898	-1 308 066
Lyhytaikaisten lainojen muutos	2 000 000		-6 500 000		
Oman pääoman muutokset					
Muut maksuvalmiuden muutokset	821 489				
	2 211 591	9 940 102	2 955 102	545 102	-808 066
Vaikutus maksuvalmiuteen	74 601	5 374	67 393	256 264	716 805
Kassavarat 31.12.	1 496 693	1 502 067	1 569 460	1 825 724	2 542 529
Kassavarat 1.1.	1 422 092	1 496 693	1 502 067	1 569 460	1 825 724
Investointien tulorahoitusprosentti	64,2 %	15,6 %	41,0 %	89,0 %	225,5 %
Lainakanta	6 072 198	14 962 300	17 917 402	18 462 504	17 654 438
Lainat/as	1 039	2 582	3 079	3 214	3 074
Lainanhoitokate	5,8	1,6	1,4	1,4	1,7

TAMMELA

www.tammela.fi

8 TALOUSARVION JA TULOARVIoidEN YHTEENVETO

<i>Ulkoinen</i>	Sitovuus (*)	Määrärahat	Tuloarviot
KÄYTTÖTALOUSOSA			
Toimielin			
Hallinto- ja kehittämisspalvelut	N	3 532 416	121 105
Sivistyspalvelut	N	10 820 296	530 360
Tekniset palvelut	N	5 614 824	3 108 135
TULOSLASKELMAOSA			
Verotulot	N		14 140 142
Valtionosuudet	N		4 499 022
Korkotulot	N		1 500
Muut rahoitustulot	N		58 000
Korkomenot	N	480 000	
Muut rahoitusmenot	N		
Satunnaiset erät	N		
INVESTOINTIOSA			
Investoinnit yhteensä	N	4 898 437	
RAHOITUSOSA			
Antolainauksen muutokset			
Antolainasaamisten lisäykset			
Antolainasaamisten vähennykset			
Lainakannan muutokset			
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	N		10 700 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	N	1 244 898	
Lyhytaikaisten lainojen muutos	N	6 500 000	
Oman pääoman muutokset			
Vaikutus maksuvalmiuteen		67 393	
TALOUSARVION LOPPUSUMMA		33 158 264	33 158 264

*) N= sitovuus nettomääräraha/-tuloarvio, B= bruttomääräraha/-tuloarvio

9 VESILAITOKSEN LASKELMAT

9.1 Vesilaitoksen tuloslaskelma

<i>(sisäiset ja ulkoiset)</i>	TP 2023	TA 2024	TA 2025
Liikevaihto	930 988	891 010	929 640
Liiketoiminnan muut tuotot			
Materiaalit ja palvelut			
Aineet, tarvikkeet ja tavarat			
Ostot tilikauden aikana	-79 077	-88 635	-110 650
Palvelujen ostot	-531 671	-538 652	-612 810
Materiaalit ja palvelut yhteensä	-610 748	-627 287	-723 460
Henkilöstökulut			
Palkat ja palkkiot	-99 835	-91 986	-108 342
Henkilöstösivukulut			
Eläkekulut	-16 684	-15 520	-18 100
Muut henkilösivukulut	-4 305	-3 310	-3 830
Henkilöstökulut yhteensä	-120 824	-110 816	-130 272
Poistot ja arvonalentumiset			
Suunnitelman mukaiset poistot	-317 293	-552 054	-516 141
Liiketoiminnan muut kulut	-26 253	-17 891	-25 753
Liikelylijäämä	-144 132	-417 038	-465 986
Rahoitustuotot ja -kulut			
Muut rahoitustuotot	71		
Muut rahoituskulut	0		
Korvaus pääomasta	-21 381	-21 381	-21 381
Rahoitustuotot - ja kulut yhteensä	-21 310	-21 381	-21 381
Ylijäämä ennen satunnaisia eriä	-165 442	-438 419	-487 367
Ylijäämä ennen varauksia	-165 442	-438 419	-487 367
Poistoeron lisäys (-) tai vähennys (+)			
Tilikauden yli-/alijäämä	-165 442	-438 419	-487 367

TAMMELA

www.tammela.fi

9.2 Vesilaitoksen rahoituslaskelma

	TA 2024	TA 2025
Toiminnan rahavirta		
Liikelyjäämä (-alijäämä)	-417 038	-465 986
Poistot ja arvonalentumiset	-552 054	516 141
Rahoitustuotot ja -kulut	-21 381	-21 381
Satunnaiset erät		
Tuloverot		
Tulorahoituksen korjauserät		
	-990 473	28 774
Investointien rahavirta		
Investointimenot	295 000	115 000
Rahoitusosuus		
Toiminnan ja investointien rahavirta	-1 285 473	-86 226
Rahoituksen rahavirta		
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Saamisten muutos kunnalta		
Korottomien velkojen muutos kunnalta		
Muut maksuvalmiuden muutokset	1 285 473	86 226
Rahoituksen rahavirta	1 285 473	86 226
Rahavarojen muutos	0	0

TAMMELA

www.tammela.fi

LIITTEET

TAMMELA

www.tammela.fi

Hallinto- ja kehittämispalvelut**Hallinnon ja talouden palvelualue**

Vaalit
Tarkastustoimi
Hyvinvointipalvelut
Hallinto- ja toimistopalvelut
Henkilöstö- ja työnantajapalvelut
Työhyvinvointipalvelut
Talous- ja hankintapalvelut
Tieto- ja arkistohallintopalvelut

Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue

Elinvoimapalvelut
Työllisyyspalvelut

Sivistyspalvelut**Varhaiskasvatuksen palvelualue**

Varhaiskasvatuksen hallinto
Päiväkodit
Perhepäivähoito
Lasten kodinhoitotuki
Muu päivähoito
Esiopetus

Perusopetuksen palvelualue

Koulutoimen hallinto
Koulut
Muu opetus
Toinen aste
Lukio-opetus

Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualue

Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelut
Kansalaisopisto
Taiteen perusopetus

Tekniset palvelut**Kiinteistöjen palvelualue**

Tilapalvelut/Kiinteistönhoitopalvelut
Asumispalvelut
Muiden tilojen vuokraus
Ulkopuolisille tehtävät työt

Yhdyskuntatekniikan palvelualue

Mittaus- ja paikkatietopalvelut
Maa-alueiden kehittämis- ja ylläpitopalvelut
Kunnallistekniset palvelut

Kaavoituksen- ja lupien palvelualue

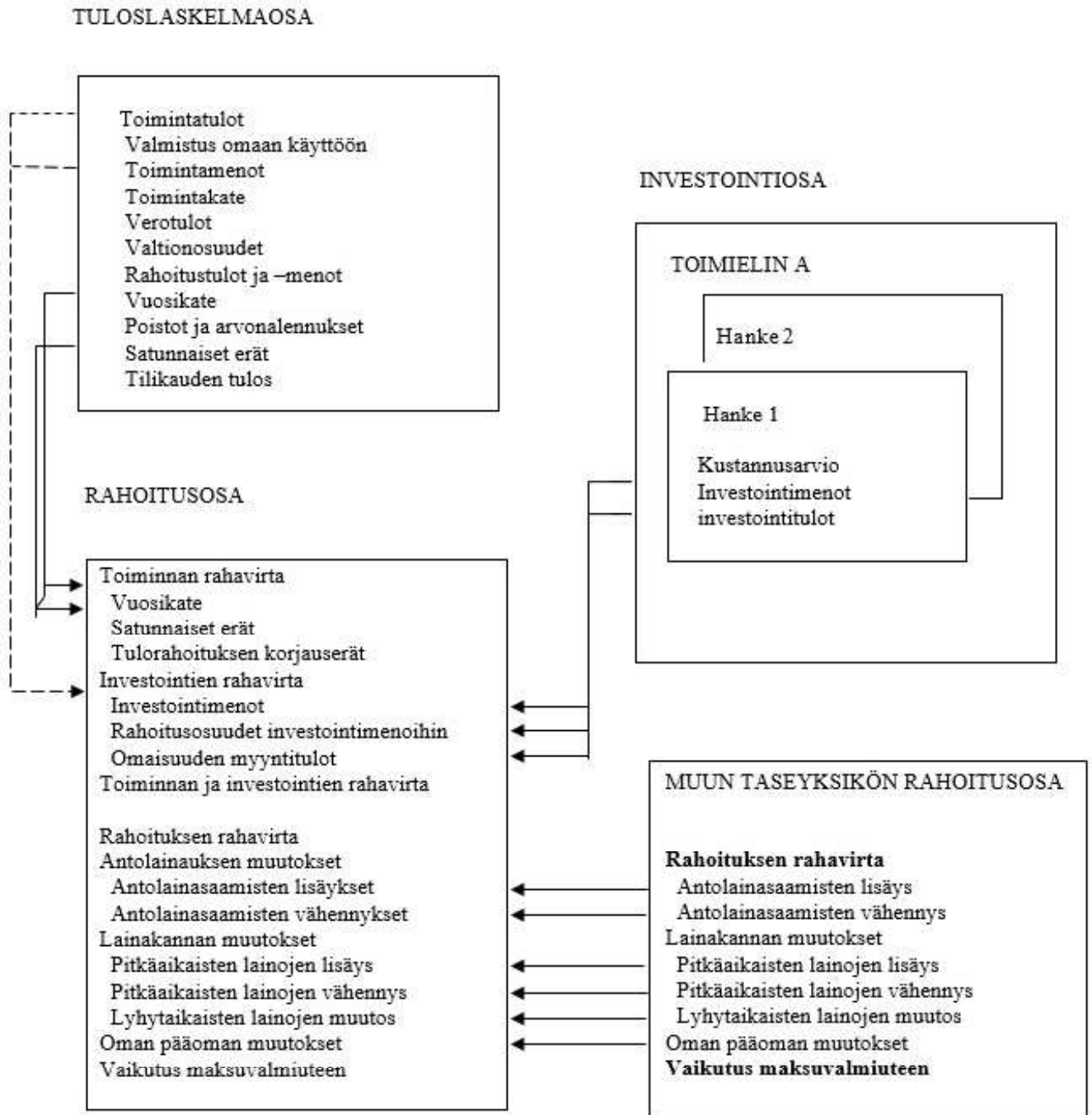
Kaavoituspalvelut
Rakennusvalvonnan palvelut
Ympäristöpalvelut

Ruoan- ja puhdistuksen palvelualue

Ruokapalvelut
Puhdistuspalvelut

Vesihuollon palvelualue

Vesilaitos
Viemärlaitos

Tuloslaskelman keskeiset käsitteet**Toimintakate**

Ilmoittaa paljonko käyttötalouden kuluista jää katettavaksi verotuloilla ja valtionosuuksilla.

Vuosikate

Kuvaa kunnan kokonaistulorahoitusta.

Ilmoittaa riittäkö kunnan tulorahoitus kattamaan pitkävaikutteisista tuotannontekijöistä aiheutuneet kulut eli pysyvien vastaavien (aikaisempi nimitys käyttöomaisuus) poistot.

Tilikauden tulos

Kertoo kunnan tilikauden jaksotettujen tulojen ja menojen erotuksen, joka lisää tai vähentää varauksia tai vapaata omaa pääomaa.

Tuloslaskelman tunnusluvut**Toimintatuotot/toimintakulut, %**

Kuinka paljon toiminnan kuluista saadaan katetuksi palvelusuoritteiden myynti- ja maksutuotoilla sekä muilla varsinaisen toiminnan tuotoilla

Vuosikate, %

$100 \times (\text{vuosikate/toimintatuotot} + \text{verotulot} + \text{valtionosuudet})$

Vuosikate/poistot, %

$100 \times \text{vuosikate/poistot ja arvonalentumiset}$

Kun tunnusluvun arvo on 100 %, oletetaan kunnan tulorahoituksen olevan riittävä. Oletusta voidaan pitää päteväenä vain, jos poistot ja arvonalentumiset vastaavat kunnan keskimääräistä vuotuista investointitasoa. Investoinneilla tarkoitetaan tällöin poistonalaisten investointien omahankintamenoa, joka saadaan vähentämällä hankintamenoa valtionosuudet ja muut rahoitusosuudet.

Tulorahoitus on ylijäämäinen, kun vuosikate ylittää poistot ja alijäämäinen, kun vuosikate alittaa poistot. Myös nämä väittämät pitävät paikkansa vain, jos poistot vastaavat keskimääräistä vuotuista investointitasoa. Jos vuosikate on alijäämäinen, on kunnan tulorahoitus heikko.

Vuosikate, 1000 € ja €/asukas

Kuinka paljon talousarviovuoden tulorahoituksesta jää investointien ja muiden pitkävaikutteisten menojen kattamiseen.

Rahoituslaskelman tunnusluvut

Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, 1.000 euroa

= Toiminnan ja investointien rahavirta - välituloksen tilinpäätösvuoden ja neljän edellisen vuoden kertymä (rahoituslaskelmasta)

Investointien omarahoitusvaatimus täyttyy, jos kertymä viimeksi päättyneenä tilinpäätösvuonna on positiivinen. Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä ei saisi muodostua pysyvästi negatiiviseksi

Investointien tulorahoitus, %

$100 \times \text{vuosikate} / \text{investointien omahankintameno}$

Investointien tulorahoitus –tunnusluku kertoo, kuinka paljon investointien omahankintamenoista on rahoitettu tulorahoituksella. Tunnusluku vähennettynä sadasta osoittaa prosenttiosuuden, mikä on jäänyt rahoitettavaksi pääomarahoituksella eli pysyvien vastaavien hyödykkeiden myynnillä, lainalla tai rahavarojen määrää vähentämällä.

Lainanhoitokate

$(\text{vuosikate} + \text{korkokulut}) / (\text{korkokulut} + \text{lainanlyhennykset})$

Lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun.

Laskennallinen lainanhoitokate

$(\text{Vuosikate} + \text{korkokulut}) / (\text{korkokulut} + \text{laskennalliset lainanlyhennykset})$

Tunnusluku kuvaa lainanhoitoon käytettävissä olevan tulorahoituksen ja laskennallisten lainanlyhennysten sekä korkojen suhdetta eli kykyä hoitaa lainoista aiheutuvia velvoitteita.

Kassan riittävyys (pv)

$365 \times \text{rahavarat } 31.12. / \text{kassasta maksut tilikaudella}$

Tunnusluku kuvaa kunnan maksuvalmiutta ja se ilmaisee, monenko päivän kassasta maksut voidaan katata kunnan rahavaroilla.

